

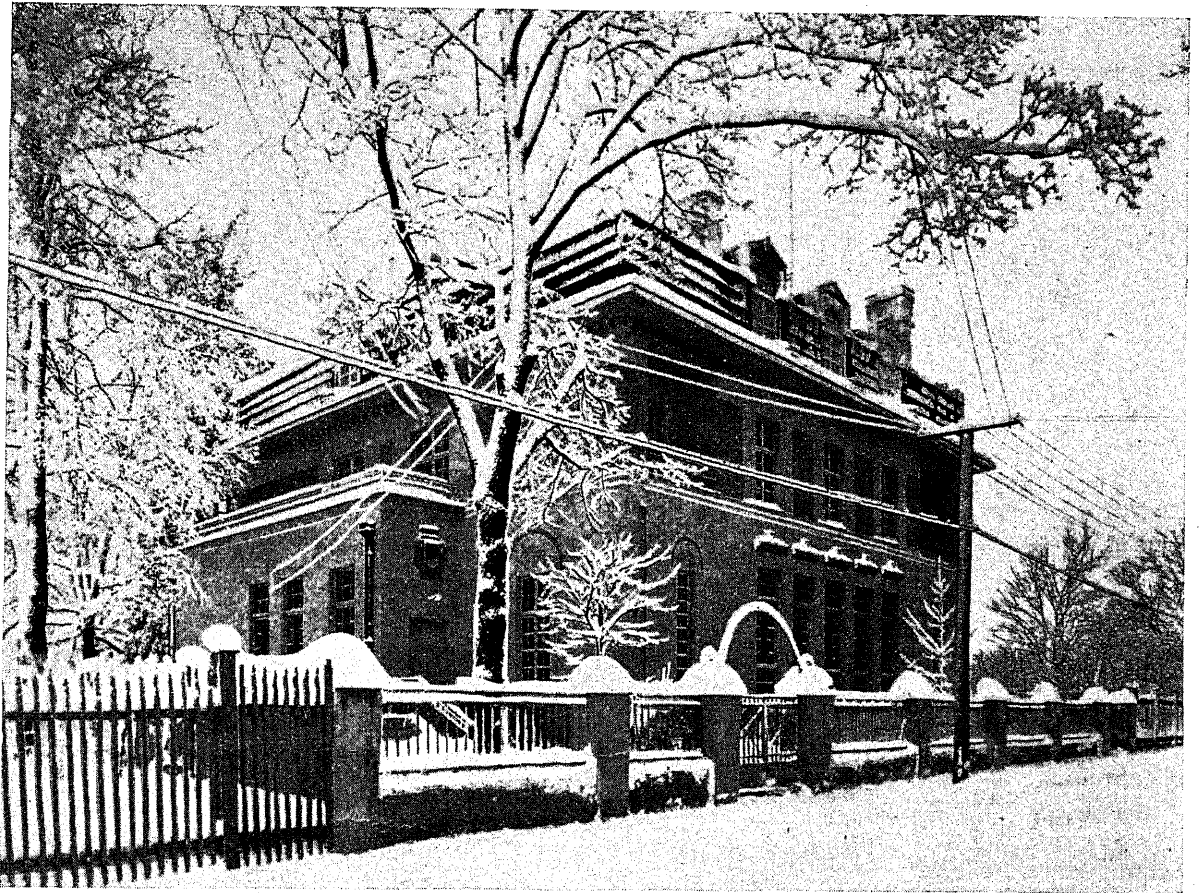
ÜLI PILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

NR. 9/10

18. NOVEMBRIL 1939

XXIII AASTAKÄIK

„KORP. SAKALA“ MAJA TARTUS

Kolm peatükki

KOLMKÜMMEND AASTAT tagasi astus korporatsioon „Sakala“ avalikkuse ette korporatiivse mõtte legaliseeritud eesvõitlejana ja aatekandjana. Kuid „Korp. Sakala“ alged ulatuvad aga palju kaugemale minevikku, sest korporatiivne mõte on niisama vana, kui seda on meie akadeemiline haritlaskond ja täie õigusega võib 1870. aastaga algavat Tartu eesti üliõpilaskonna ajalugu pidada peamiselt korporatiivse maailmavaate arenemise ajalooks meie vanimas akadeemilises peres. Ligi neljakümne aasta jooksul elati üle tõusud ja mõõnad, edenemist ja mandumist kuni pöördpunktini — esimeste Tartu eesti korporatsioonide tekkimiseni.

Ulatoodud asjaolu on omamoodi huvitav, kuna sellesse küsimusse on püütud selgust tuua alles hilisemal ajal. Nii kirjutab V. Neggo („Üliõpilaslehes“ nr. 5 — 1932, lk. 86): „— korp „Fraternitas Estica“ (alias „Aestia“) tuleb täie õigusega lugeda 22. veebruaril 1890. a. asutatud korp. „Fraternitas Viliensise“ (alias „Fraternitas Aestia“ — 19. jaan. 1890. a.) ning selle eelkäijate, 23. mail 1881. a. asutatud korp. „Vironia“ (ja viimase legaliseerimiseks asutatud „Verein studierenden Esten“ — kinnitatud 4. veebruaril 1883. a.), 1873. a. sügisel kujunenud „Konvent Vironia“ ja 26. märtsil 1870. a. esimest korda kokku tulnud eesti üliõpilaste „Esimese kogu“ otseseks järeleliikjaks ja nende koondiste kaudsete põhimõtete ja aadete, eriti aga neis kujunenud ja nende elu alust ja tuge moodustava korporatiivse ilmavaate vahenditaks edasikandjaks.

Sellest seisukohast vaadatuna ulatub korp. „Fraternitas Estica“ ja temast hiljem tekkiva korp. „Ugala“, kui ka pärast korp. „Fraternitas Estica“ esinemist avalikkuse eest EÜS-ist lahkunud korp. „Sakala“ ning nende siin mainitud org-ide algatusel ellu kutsutud „Eesti Korporatsioonide Liidu“ tekkimise loogiline algmoment tagasi 26. märtsini 1870. a., s. o. esimese eesti üliõpilaste koondise loomispäevani. Ning Tartu eesti üliõpilaskonna ajalugu kuni käesoleva sajandi esimeste aastateni tuleb palju suurema õigusega tunnustada

Tartu eesti rahvuslikul alusel teostatavate korporatsioonide ajalooks kui sajandi vahetusel tekkiva uue ideoloogia representandiks väljakujuneva praeguse Eesti Üliõpilaste Seltsi omaks.

Ma tean, et see väide tekitab teatud viisil üllatust, kuna teda varemalt veel kuskil pole avalikult konstateeritud, kuid see on seletatav asjaoluga, et teatud põhjusil ja teatud poolt on püütud seda fakti alati katta mingi teda varjava looriga ning asju kujutada hoopis võõriti seisukohast lähedes.“

Sellele mõtteavaldusele on hiljem vastatud, et rahvusliku puhtkorporatiivse organiseerimise idee, mis rahvuslike-kultuuriliste taotluste momendi alistab üliõpilaskultuuriorganisatsioonile põhimõtetele, oli diferentseeruva kaasaja sünnitis ja selle idee rakendus tähendas eeskätt spetsiaalsete väärtuste püüdlust. Ja edasi: „Frat. Viliensise“ aegses EÜS-is olid rahvuslikud-kultuurilised ning üliõpilaskultuurilised printsüübid konsolideeritud (kooskõlastatud dualism), seepärast ei saa hiljem tekkinud korporatsioone kuidagi lugeda selle organisatsiooni järglasiks, veel vähem aga ka „Frat. Viliensise“ asutajate lahkneva dualistliku ideoloogia jätkajateks (Vold. Juhanson „Üliõpilaslehes“ nr. 5 — 1935, lk. 173).

Vormiliselt võib selle kõigega nõustuda, kuid sisuliselt rahvuslikud korporatsioonid kandsid siiski edasi nii korporatiivset maailmavaadet kui ka akadeemilise haritlaskonna rahvuslike-kultuurilisi taotlusi, vaatamata sellele, millises vahekorras need mõlemad omavahel olid ning kumb kummalegi on subordineeritud. Kui EÜS leidis pärast kriisi mõõndumist ideaali — „kõrgemale — rahvuslikule printsüübile kooskõlastatult subordineeritud dualistlikud elupooled“, siis see ideaal oli samuti sisemise veende järgi ajakohastatud, nagu oli seda sügavama sisetunde järgi üliõpilaskultuuriorganisatsioonile põhimõtetele subordineeritud korporatsioonide rahvuslus — kui seda subordinatsioonitahetakse siin kindlasti näha.

Ajal, mil eesti rahvuslikud korporatsioonid hakkasid tegutsema, oli ajalooliseks taustaks ümberrahvastamise hädahoju mõõndumine ja meie ühiskonna vaimsete ja materiaalsete jõudude suurenemine.

KORPORATSIOON SAKALA 30. aasta-päeval kannavad mälestused meid ühtlasi tagasi aegadesse, mil meie noor Eesti üle elas oma kangelaslikumaid ja aegadest aegadesse meeldjäävamaid silmapilke.

Just täna kerkivad Sakala asutamisaegade mälestuste kõrval võimsatena vaimusilme ette Sakala pere liikmete kaasaelamised ida- ja lõunarindeil võrsuva Eesti vabadusvõitlusile.

Neist hetkist on möödunud kaksikümmend aastat. Sellest ajast on veelgi enam karastunud ja kristalliseerunud asutamisaegadel ülesseatud põhimõtted: natio, demokratia, fraternitas; deviis: üks kõigi eest, kõik ühe eest. Neile rajatud töö ja tegevus on rakendatud vaid kodumaa kasuks.

Täna heidavad Sakala ja Hämäläis-Osakunta mõlemal Soome lahe kaldal pilke tagasi kümneaastase sõpruslepingu kestvusele, millest on säilinud vaid sõbralik-vennalikud, üksteist alati mõistvad silmapilgud, kuid mis kõige tähtsam, ka raskematel aegadel vastastikused sügavamad kaasa tundmised ja kaasa elamised.

Sakala tervitab Hämäläis-Osakunta, vennasrahva üliõpilasnoorust, oma ja mõlemaid sõprusliitlasi siduval ühisel tähtpäeval.

Jõudu ja kustumatut isamaalust praegustel tõsistel ja rasketel aegadel!

Sakala tervitab oma sõpruslepinglast Gästrike-Hälsinge Nationi Rootsist, vanas Upsalas, misuguse maa ja rahvaga meie kodumaad juba põlisest ajast seovad sõbralikud mälestused.

Astudes neljandasse aastakümnesse tõsistel ja raketel aegadel, olgu ülimalt püüdeks veelgi valvsamalt ja hoolsamalt jätkata tööd, mida alustatud asutamisaegadel.

Sakala teab, et isamaa ei tarvita võtjaid, isamaa edu nõuab isamaale andjaid.

Eks ole ka Eesti Üliõpilaskonnal praegu oma kodumaa vastu suured kohustused.

Eesti Üliõpilaskond, kord rahva vaimline südametunnistus, tema kohus on veelgi erksam olla päikese toomisel oma kodumaale.

ERICH JÜRGENSON,
„KORP. SAKALA“ ESIMEES

„Sel ajastul oli eesti rahva areng niikaugele jõudnud, et fema rahvuskultuuri ekstensiivse viljeldamise asemele pidi astuma intensiivne — juba ennesõjaaegsete olude ja nõuete taga hakkas ärkusajajärgne universaalrahvamehe tüüp tunduma tegelinskina, ning sellise kultuuritüübi kasvatamine on korporatsioonidele alati olnud võõras.“ (J. Vasar „Üliõpilaslehes“ nr. 4 — 1935, lk. 111.)

Ka rahvuslus ise nõudis uut ja värskeamat sisu ja akadeemilises haritlaskonnas tunti, et „sellist (ärkamisaja igasuguse balliiliku mõtteilmaga rahvuslike tegelaste) mentaliteeti,

ähmast kungla vaimu ja sõnade rohkuse ebaelulisust on korporatsioonides vähem juba sel lihtsal põhjusel, et nende koosseisud on nooremast generatsioonist, kus reaalne ellusuhtumine, otstarbekohasus elu käsitlemisel on kujunenud kui kunglameelses vesirahvusluses. Rahvuslus teostub ehitavas töös ja rahvalikmete loova tahte konkretiseerimises, mitte aga tühjas sõnas: isamaa, isamaa.“ (R. Kangro-Pool „Sakala 1909—1934“, lk. 40.)

Lipukirja all — kõik ühe, üks kõikide eest — plis esimesel eesti üliõpilaste koondisel sellest, et algavail iganäda-

lastel kooskäimisõhtutel loeti ühiselt „Kalevipoega“, prak-
fiseeriti kõneoskust eesti keeles ja harjutati end tõlkimises
saksa keelest eesti keele. See lipukiri aga kohustas hiljem
võrdlematult suuremate ülesannete täitmist. Korporatsioonid
on annud küll ka nii mõnegi kirjanduslik-teadusliku ala
edustaja, kuid on saavutanud oma erilise ülesande täitmise,
nimelt oma liikmetest kasvatada eesti rahvuse teenistusse
oma erikutsel teotsevat intelligenti.

Oma liikmete ühiskondlik kasvatus aumõiste üheõigus-
luse ja teisel poolt jälle vanusedistsipliini risttules, see on
olnud ka „Korp. Sakala“ ülesandeks. Sellega on loodetud
anda ja on ka tõesti antud paljudele eesti intelligenti liik-
meile nende erialises teotsemises tarvilik sotsiaalne alus-
põhi. „Korp. Sakala“ on veendumuses, et sel teel üliõpilane
saab kaasa vastupidavama aluse, kui teiste kasvatuste-
dite abil, mis taotlevad peamiselt oma liikmete maailmavaate
arendamist. Viimasele on „Korp. Sakala“ rõhku pannud
ainult tingimusi, silmas pidades eeskätt, et ta liikmete teo-
d igauks üksikult kujuneksid oma rahva kasuks ja oleksid üht-
lasi ausad, mitte nii suurt tähtsust asetades sellele, missugune
maailmavaade neid tegusid dikteerib. Oma aastapäeval
tahab „Korp. Sakala“ aga jälle avalikkuse ees kinnitada, et
ta peasiht ja eesmärk on kõigekülgsest edendada ja arenda-
da noori akadeemilisi kodanikke, alles hoida nende oma-
pära, kuid samal ajal kasvatada neid tublideks iseseisvaiks
julgeiks ohvrimeelseiks isamaalasteks ning kogu Eesti rahvus-
riigi kodanikeks.

KORP. „SAKALA“ on vanuselt teine
Tartus asutatud eesti korporatsioon, seega ulatub ta asuta-
mine meie üliõpilaskonna pöördelisemasse ajajärku. Yii-
mane fähistab meie üliõpilaskonna lõhenemist kaheks eri
leeriks.

See talv, mis taoti üliõpilaskonda üle kolmekümne aasta
tagasi, on püsinud tänaseni. On paistnud, nagu tahetaks
see lõhestaja välja juurida, kuid sealsamas on funda, nagu
renoveeriks seda mingi jõud ja isegi aastakümnete tuuled
ja tormid ning värsked vood, mis on paljugi vana ära uht-
nud, ei ole suutnud jagu saada sellest talvast. Kui aga kin-
nitatakse vastupidist, ei kao veene, et vähemalt pole leitud
rohtu, mis parandaks ka tekkinud lõhe. Senini avaldatud
avaliku hääle manitsused, samuti ka optimistlikud ilukõned
ei ole osutunud selleks vajalikuks kitiks.

Kuid piirdugem siinkohal fagasivaatega, mis ongi käes-
oleva kirjutise peamine ülesanne.

Möödunud sajandi üheksakümnendail aastail tegi eesti
üliõpilaskond, mis kehasus tol ajal ainukese üliõpilasorga-

nisatsioonina — EÜS-ina, teise katse anda endas valitsevale
korporantismile väline vorm. Kuid ka see legaliseerimise
katse ebaõnnestus, sest tolleaegsed valitsusvõimud ei kin-
nitanud korporatsiooni „Fraternitas Viliensis“. Nii tuli edasi
teotseda seltsi nime all ja maha maffa lootus võida kanda
avalikult oma värve ja embleeme.

Kuid seda intensiivsemalt rajatakse kogu sisemine elu
kord juba ainuõigeks peefud alusele ja varsti võidakse ise-
nentida, et eesti üliõpilaste korporatiivse elu arenemine on
saavutanud oma haripunkti.

EÜS elab 1891. aastast peale täiel määral korporantismi
õitseaja tähe all ja saavutab sellisena tunnustuse ka Tartus
asuvailt saksa korporatsioonidelt. Nii käivad Seltsi liikmed
mensuuridel (ühel juhul ka püstolmensuuril) saksa korpo-
rantidega ning neil puhkudel liiguvad EÜS-is võõrad buršid,
tehes kaasa vastavad koosviibimised. Seltsi esindus oma-
poolt võtab osa „Livonia“ juubelist, andes üle auaadressi,
samuti soovitakse delegatsiooni kaudu õnne „Fraternitas
Rigensisele“ juubeli puhul.

Seltsi ruumes on asetatud aukohale korp. „Frat. Viliensise“
vapp. Konvendi korteris, perekondlikel koosviibimis-
tel ja seltsi pidudel, kus viibisid tihti ka võõrad, kanti värvi-
teklit ja -paela. Väljaspool kanti aga musta peakatet, mis
sarnanes praeguse rebastekliga. Kuid kanti ka värvi-
teklit musta siidkattega. Viimane kandmiseviis oli eriti prak-
tiseeritav pärast 1894. a. valitsuse poolt vene üliõpilasvormi sun-
duslikuks tegemist. Selle sundusega keelati ühtlasi kõigil
korporatsioonidel avalik värvidekandmine, millest saadi aga
sel viisil üle, et teklid kaeti musta siidkattega.

Värvide kandmisega ühenduses oli värvide andmine ja
tegevliikmeks vastuvõtmine.

Eriliseks avalikuks välismärgiks kujunes aga kuldsõrmus
korp. „Frat. Viliensise“ värvidega. Viimast võisid muidugi
kanda ainult tegevliikmed. Ei puudunud ka buršikoossed
sisekombed, mis olid ühenduses kommerssidega, rebas-
õhtutega ja teiste koosviibimistega.

Seltsi siht ja ülesanne võeti kokku järgmiselt: „Kõlta
seltsi liikmeid vaimse sidemega pärastises elus, mida ei tohi
lõdvendada ega rebida katki kadeduse, pahasooikkuse
ja intriigidega, ning edasi, kasvatada liikmeid selleks, et nad
alati jääksid ustavaks oma rahvusele ja seda kunagi ei sal-
gaks ära. Seltsi ideaal on väljendatud värvides: sinine, must,
valge, mis tähendavad: ustavus, töö, teadus.“

Korporatiivne mõllemisviis kujunes ja arenes, tegi möön-
dusi ajavaimust tingitud uuendusnõudeile ja taotles uusi
eluvorme, tunnustades saksaalisi traditsioone ainult teatud
reservatsioonidega, hinnates korporantismi väärtust ise-
e n n a s t. Kellelgi ei tulnud meeldegi loobuda teatud vää-

KOLMEKÜMNE aasta jooksul on „Korp! Sakala“ ja tema liikmeskond kaasa elanud meie rahva ja maa lahutamatu osana kõiki rõõme ja raskusi, mida ajaloo kiire ja mitmekesine käik on meile kaasa toonud.

Selle aja jooksul on palju meie ümber muutunud, kuid oleme seesiselt ikka samaks töökaks edasipüüdvaks ja vabadusearmastajaks rahvaks jäänud. Ka konvendi elus kajastuvad need mõlemad momendid.

Kui aja vältel on konvendi siseelus nii mõndagi muutunud, siis ikkagi on jäänud väärtused, mis on kõikumamatult püsinud läbi aastakümnete. Lipukiri: „Üks kõigi eest, kõik ühe eest“ ja isamaaarmastus ning tahe selle kasuks anda oma parimat, — need põhilased ühendagu kogu Sakala peret ja püsigu need tugevate alussammastena meie konvendi elus ka läbi tulevaste aastakümnete — see on minu südamlikum soov oma armsale konvendile ja kogu tema perele käesolevaks aastapäevaks.

JULIUS LILL,
„KORP. SAKALA“ VILISTLASKOGU
ESIMEES

tustest ainult sel lihtsal põhjusel, et nende leiutajaiks on olnud võõras rahvas.

Sellist sisemist organiseerimist ja elujõudu oli eriti vaja järgnevaiks sündmusteks, mis märgib opositsioonilise liikumise ja antikorporantismi tekkimist.

Veel ei ole täit selgust, milliste tegurite ajal õieti tekkis see dramaatiline murrang eesti üliõpilaskonnas, mille tagajärgi ei ole suudetud veel praegugi likvideerida.

On arvatud, et antikorporantismi tekkimise põhjuseks on andnud tugeva tõuke avaliku arvamise eitav suhtumus Seltsi vahekorra arendamisesse saksa korporatsioonidega, mis eriti osutas Seltsi ja rahva vahelise kontakti katkemise hädaohule. Ja et üldse olid korporatiivse elu konsekventsid selgemalt esildanud pahesid ning hädaohte, mis võisid tekkida selle suuna pidurdamatul jätkamisel.

Siin tekib aga küsimus, kas mitte opositsioonijuhte ei teinud ise meelega suuremalt osalt seda avalikku arvamist. Ja edasi: kas siis tõesti ainult osa Seltsi liikmeid suutsid erapooletult hinnata korporatiivse elu konsekventse

pahelisteks, kuna teised seda ei taibanud. Kas pahede kõrvaldamiseks oli tarvis kasutada vastaspoole seina vastu surumise taktikat.

On küsitud, miks asusid korporantismivastase liikumise efektsa isikud, kes olid eelmistel ajajärgudel Seltsi aktiivsemaid ning innukamaid tegelasi ja nimelt ka Seltsi korporatiivse suuna arendamisel. Y. Reiman oli 1885. a. õieti tõstnud korporatsiooni asutamise mõtte, O. Kallas „Fraf. Viliensise“ seniorina ja J. Tõnisson samuti esimehena. Ja pärast „Fraf. Viliensist“ olid need mehed esikujulikud buržiikoossed liikmed!

Siin on püütud seletada, et kui need mehed olid asunud võitlusele korporatiivse mõtte vastu, siis pidi see sündima nende sisemise pöörde, uue äratundmise tagajärjel ja olles ise ajamõjudele vastuvõtlikkudena ning eestluse küsimusest huvitatuna üle elanud säärase pöörde, püüdsid nad nüüd oma kogemust teostada ka teiste juures.

Veel lisatakse juure, et uus aeg nõudis tegelikku rahvuslust, kuna korporatiivses EÜS-is valitses idealiseeriv rah-

vuslus. Ja selle nähtuse üheks oluliseks põhjuseks oli korporantismi domineerimine organisatsiooni elus, mis jõude tagasi hoidis pühendamast suuremal määral rahvuslikule tegevusele, siis tekkis selle vastu opositsioon.

Rahvusliku fõusuajastu üheks teovormiks oli karskusliikumine, mis pidi taotlema rahva vaimset ning ainelist tervendamist. Nii ka see uus rahvuslik tegevusala pidi tundma ebakõla enese ning joomakultuuri harrastama hakava üliõpilaselu vahel.

Võib-olla selgitab aga olukorda ka selle asjaolu juurelisamine, et tol ajal nihkub Jaan Tõnissoni isik meie poliitilise ja rahvusliku võitluse keerisesse. See võitlus ei piirdu aga ainult sakslusega ja Vene võimudega, vaid embab ka teissuguse maailmavaatega eestlasi. Sellises erakondlikul alusel toimivas võitluses vajatakse aga ustavaid ja intelligentseid poolehoidjaid ja abilisi. Võib arvata, millise ahvatleva jõudude reservi moodustas endast EÜS, kuhu oli koondunud kogu meie akadeemiline pere. Siin maksmapandud hegemoonia oleks tähendanud poliitilist mõjuvõimu kogu oleva ja tulevase haritlaskonna üle. Nii on ka mõistefav, miks need üksikud isikud (sest esialgu oli tegemist, nii öelda, juhtide liikumisega, mis ei haaranud kuigi laialdast ringkonda) püüdsid „oma kogemust teostada ka teiste juures“. Ja seda tehti asjaosalistele omase innu ja tulisusega, sest mitte asjata ei nimetanud kaasaegne J. Tõnissoni „kõigi eestlaste agitaatoriks“.

Nagu tähendatud, moodustasid korporantismi pooldajad endast küllaltki hästi sisemiselt organiseeritud jõu, mille vastu seina surumiseks kuluks rohkem kui aastakümme. Selle aja jooksul tuli „avalikul arvamisel“ õige palju ruumi kuldada korporantismi diskrediteerimiseks ja Seltsi sisemise dissipliini laostamiseks tuli pidada ägedaid sõnalahinguid. Lõpuks saadi siiski kätte, mida oli soovitud.

Korporantismi pooldajad jäid Seltsis eemale ja tegid efektiivsust uue organisatsiooni loomiseks, kuna opositsioon pani Seltsis maksma uued seadused. Tegevliikmeks saamine olenes lühiajalisest kandidaatide nimistus olemisest, lihtliikmeile anti hääleõigus, võeti vastu naisliikmeid ja keskkooliharidusega veterinaäre ja igal seltsivennal on revolutsiooniline vabadus teist avalikkuse ees ja ajakirjanduses arvutada. Nii oli see suur aktsioon saksluse vormide ning vaimu vastu rahvusliku emantsipatsiooni nimel saffunud äärmustesse ning omandanud revolutsioonilise iseloomu. Üliõpilaslik elupool suleti organisatsiooni elust täiesti välja. Ja omegi ei salatud sealjuures, et korporatsioonide „Vironia“ ja „Fraternitas Villensise“ asutamise püüdlused olid rahvuslikkudeks kangelastegudeks nendesamade isikute pooli.

Revolutsioon pühitses oma võitu varemil.

Kõige suurema kriisi ajal lahkus EÜS-ist rühm liikmeid, kes asutasid korp. „Fraternitas Estica“. Revolutsiooniuimast väljajõudnud, kuid veel mingit stabiilteeti omavast Seltsis lahkusid teisena need liikmed, kes asutasid korporatsioon „Sakala“. See oli 1908. aasta 2. semestril.

Lahkujad viisid endaga Seltsis hüljatud korporatiivse vaimu, kuid ka teatud annuse revolutsiooni mõjul kujunenud uut ideoloogiat, mille mõjul pandi korporatsioonis esialgu maksma alkoholi tarvitamise keeld konvendi ruumes ning ka antiduellantlikkus. Rahvuslus ja rahvameelsus seati aga muidugi esikohale.

UNA TULES ja veres avaldub rahva tõeline sisemine väärtus, siis oli Vabadussõda meie rahva ja selle liikmete sisemise väärtuse vaagimise ajajärk.

Teatud ringkonnast on avaldatud, et korporatsioonid esitavad niisuguses toonis oma teeneid Vabadussõjas, nagu neid teistel ringkondadel ei olekski olemas. Ei taha uskuda, et ühelgi korporatsioonil tõesti sellist mõtet oleks kunagi olnud, kui aga oma olemasolevaist teenetest on juttu olnud, siis sootu teisel põhjusel. Nimelt püüdis enne Eesti iseseisvumist ühe osa seltskonna „avalik arvamine“ selgeks teha, et korporant ei ole puhasverd rahvuslane. Poleemikapiikide murdmine ei otsustanud kummagi poole võitu. Kui aga Vabadussõda võimaldas heita igaihe rahvusluse vaekausile, siis on korporatsioonid ainult esitanud oma niiõelda kaalupileti, et lõpuks omegi kaoks kolikambrissee see kulunud lööklaul korporantismi hädaohust rahvuslusele, mis oli omal ajal tekkinud ja kujunenud opositsioonientusiastide marseljeesiks.

Kui Tartu eesti üliõpilaste asemikkude kogu võttis vastu otsuse, millega kõiki eesti üliõpilasi kutsuti vabatahtlikult rahvaväkke astuma, siis oli suur osa korp. „Sakala“ perest juba teenimas ühes või teises väeosas.

Tartus viibivad kaasvõitlejad võtsid aga juba varem innukalt osa kaitseliidu organiseerimisest — okupatsiooni lõpul „põranda all“ ja hiljemini avalikult. Tookordne kaitseliidu ülem kolonel K. Parts märgib oma mälestustes, et ta ei suuda kunagi unustada korp „Sakala“ rebaseid, kelledele tarvitses ainult teha korraldus või anda mingi ülesanne ja see täideti üleöö.

Vil. J. Sassi an jutustab sellest ajast muuseas järgmist: Polnud kerge see algus, sest kõike tuli hakata tegema mittemillestki. 2. jalgväe rügemendi loomist algasin koos Järver'i ja Särev'iga kuskil „Vanemuise“ alumise korra kül-

KOLMKÜMMEND on nende aastate arv, mil Sa oled iseseisva organisatsioonina Tartu eesti üliõpilaste peres elanud ja kõigist üliõpilaskonna muredest ja rõõmudest ja tema tegevusest osa võtnud. Tundes vaimset surutist ja isiksuse väljaarenemise takistusi, Su asutavad liikmed lahkusid endisest ühingust, luues Sinu kaudu teed vabaduse, vendluse, õiguse ja rahvusluse paleuste poole. Sul on oma püüetes palju edu olnud, palju rõõmu ja õnne hetki, aga ka tihti oled Sa pidanud pettumusi taluma ja kibeduse karikast ülekohtuselt olude sunnil jooma. Sa ei ole nüüd enam noor, vaid täies meheas. Sul on nüüd elukogemusi. Sa võid oma rühklemises peatuda, tagasi vaadata ja arvustada, eluväärtusi selgitada, neid õieti hinnata ja ette ära näha oma samme, määrates, missugust hoiakut Sa pead võtma. Sa oled näinud, et teomehed on kaugeemale jõudnud kui sõna- ja hääde kavade mehed. Sinu read koosnevad suuremalt osalt vabakutselistest. See pärast valitseb ka Sinu palju vabam vaim. Sina oled võtnud lipukirjaks lause, et Sa oma venda igal ajal toetad, ja Sa oled seda ka teinud nii palju, kui Sul e n e s e l selleks jõudu on. Sa oled nooreea vaimustuses elanud, rohkem tõde taga otsinud, kui maapäälseid varasid ja võimu taotlenud. Jää truuks nendele püüetele ja katsu sõnad ja teod tasakaalus hoida. Tarvita oma kogemusi, korralda ja süstematiseeri neid, nende varal otsi elu tõde ja ära kunagi lasku sellele tasemele, et Sa maise kasu eest oma hingele kahju teed ning tõe ja õiguse ära salgad. *Hic niger est. Hunctu Sacalane caveto.*

OSKAR RÜTLI,
 „KORP. SAKALA“ VILISTLASKOGU
 AUESIMEES

mas ruumis, kus terve staabi jaoks oli ainult üks laud ja kaks tooli. Hiljemini saime kasutada hotell „Bellevue“ ruume.

Agaga ega ruumidega ei saadud veel sõdima hakata: relvi ei olnud peagu sugugi, peale mõne üksiku, mida oli varjatud sakslaste eest.

Ühel vihmasel sügishommikul aga selgus, et raudteejaamas on üks vagun püsse. Kust need oli saadud, ei mäleta. Anti käsk need sealt ära tuua. Kuid kuidas ja kelle abiga sa neid toodi? Linnas valitsesid veel Saksa okupatsioonivõimud, kes meie relvastumisele ei vaadanud sugugi hea pilguga. Lisaks oli linnas ka palju kommunistlikku ja muud kahtlast elementi, kes oleksid meeleldi meie relvad endale võtnud. Tegime, mis saime.

Kogusime kaubajaama juure: ohvitseri, üliõpilastest rahvaväelasi ja kaitsepolitsei, kellede hulgas, mäletan, oli

palju korp. „Sakala“ kaasvõitlejaid. Laadisime püssid, muist kastides, osa lahtiselt, veovoorimeestele. Tulime siis pikas reas ülalt alla linna: püssivoor keskel ja selle kummalgi pool rida püssidega konvendi sõpru ja feisi kaitsjaid.

Ei julgenud meile keegi ligi tulla, ainult üks Saksa patrull kohtas meid teel ja küsis, kuhu me relvad viime. Kas falle midagi vastati, ei mäleta.

Kui me saime aga püssid paigale asendada, kutsuti rügemendiülema, kadunud kindral Unt, Saksa kindralkomando ülema juure püsside kohta seletust andma. Viibisin sellel kõnelusel tõlgina ja mäletan, et saksa kindral avaldas rahulolematust, et me tõime relvad ilma tema teadmata. Muid suuremaid pahandusi siiski ei tulnud.

Kui relvad jõuti välja jagada, saadeti ka kohe nendega varustatud rahvaväelased Tartust rindele, kuhu läksid esi-

VÄLISUHTED

„KORP. SAKALA“ JA „SOOME SILD“

NIGUL SILLAPERE

JNUSTATUD TEGUSAST hõimutundest, tah-
test kasvatada tulevaid haritlas põlvi Soomes ja
Eestis vennasrahva maa ja kultuuri tundmisele ja lu-
gupidamisele, püüdest tutvustada oma liikmeid liidu-
organisatsiooni ja tema liikmetega, võimaldades neile
sõprussidemete sõlmimist vennasrahva akadeemilise
noorsooga ja edendades nende vastastikust lähenemist,
mida mõlema rahva akadeemilised ringkonnad on har-
rastanud juba aastakümneid, sõlmisid Hämäläis-
Osakunta ja „Korp! Sakala“ ligema sõpruslepingu, mille
pidulik allakirjutamine toimus Tartus 17. novembril
1929. a. koos korporatsiooni 20. aastapäeva pühitse-
misega.

Nüüd pühitsedes üliõpilaskonvent „Korp! Sakala“
30. aastapäeva, tähistame ühtlasi nende pidustuste
raamidest üha süvenenud hõimusõpruse ja sõprus-
lepingu 10. aastapäeva Hämäläis-Osakunnaga.

Eesti üliõpilaskonventide elus ja tegevuses pole
10 aastat lühike ajavahemik. Seepärast ongi põhjust
tähistada Hämäläis-Osakunna ja „Korp! Sakala“ va-

helise sõpruslepingu 10 aasta juubelit, kui ühte vani-
mat samalaadsete seas.

Käesoleva tähtpäevaga seoses heites pilku kon-
vendi ajalukku, selgub, et suur osa „Korp! Sakala“
ajaloost on algusest alates ka hõimusõpruse ajalugu,
sest hõimuliikumise juured ulatuvad „Korp! Sakala“
asutamisaastatesse. Juba 1909. a. kevadel oli korp!
„Sakalal“ esmakordne võimalus tervitada soome üli-
õpilasi oma konvendiruumes. Need olid soome üliõpi-
las-võimlejad, kes tulid näitama Tartule oma võimle-
misoskust. Külalised lahkusid parimate muljetega ning
kutsusid korp! „Sakala“ sügiseks külla. Nii olid
korp! „Sakala“ liikmeskonnal hõimuvaated juba asu-
tamisaegadel südame lähedal. Olgu meenutatud, et
soomlasi vastu võttes noor korporatsioon polnud veel
ametlikult kinnitatud.

Asutaja vilistlase Oskar Rütli juhtimisel sõi-
tis 14 kaasvõitlejat 1909. a. sügisel Soome, et täita
sõbralike hõimuvendade kevadist küllakutset. Vil! K.
Grau kirjutab esimesest külaskäigust: „Meie vastu-

mestena kõik sõduritena teenima läinud korp. „Sakala“ kaas-
võitlejad.

Vil. O. P a l u kirjutab, meenutades seda ajajärku: Minu
patareis oli palju üliõpilasi, nende seas sakalanused Evald
Konno, Albert Leesment jt.

Ei saa jätta tähelepanemata, et just sakalanused olid
need, kes mõjutasid oma energiaga teisi, kes järgisid
nende eeskju. See kergendas tunduvalt minu tööd pata-
reis. Just tudengite ennatsalgava töö arvele panen selle,
et minu patarei kujunes löögipatareiks, mida kinnitas kordu-
valt oma käskkirjades ka 1. diviisi ülem kindral A. Tõnisson.

Lõpuks üks fragment, mille annab R. Kangro-Pool: Üks
moment ei unune minul kunagi. Mu konvendi-isa, kadunud
Michelmann, oli mingi tembu pärast parajasti rükifud ja ma
polnud temaga ükk aega kõnelnud. Nüüd kohvik „Linde-

nis“ paar päeva enne jõulu tuli ta minu juure ja ütles, et
tahab rääkida. Rääkisime siis ametlikkusest palju kauge-
male, südamliselt, südamlikumalt. Ta ütles, et läheb öösi
tulefrondile ja et ta on lubanud teokseda eelluuesalgas.
Nägu naeratas kurba naeru ja silmad põlesid tal mingis
aimuses, et tal tagasitulekut vist ei ole. Ta nägi tõesti kadu,
sest imelikus, otsivas rahutuses liikusid tema silmad üle ruu-
mide, just nagu jumalagajäfuks.

Läks mööda vaevalt nädal, kui saabus teade, et Michel-
mann on luureretkel surma saanud.

Need on üksikud mälestuskillukesed vanemate sakala-
nuste mälestustest. Vahest ehk piisab neist, et iseloomus-
tada seda ajajärku.

H. MALT

„KORP. SAKALA“ EEST- SEISUS

Vasakult: Arvo Nenn (abiesimees), Erich Jürgenson (esimees) ja Raimund Helisto (kirjatoimetaja).

võtt Soomes oli üllatavalt tore ja suurepärane. Helsingi sadamasse, kuhu oli kogunenud määratu hulk rahvast, tervitas meid soome üliõpilaste suurearvuline laulukoor. Kevadised sõbrad — võimlejad — olid kõik kohal. Iga sakalanuse jaoks oli tellitud auto ja saatjaks määratud kaks kena naisüliõpilast, kellele oli tehtud ülesandeks saadetavat linnaga tutvustada ning käia temaga pidudel ja teatris. Eriti suurejooneliseks ja vaimustusriikkaiks kujunesid bankett ja ball „Alpillas“, millest osa võtma olid kutsutud peale üliõpilaste esindajate soome professorid ja tuntumad seltskonnategelased — ühe sõnaga kogu eliit. Siin peeti peale lõbusat ajaveetmist vaimustavaid, aga ka tõsiseid kõnesid „Soome silla“ ehitamisest ja soome sugu rahvaste kultuurilisest ühinemisest. Saadeti ühine professor N. S e t ä l ä poolt koostatud telegramm ungari vendadele. Seega oli külaskäigu tulemuseks sõpruse loomine mitte üksnes soome hõimuga, vaid kaudselt ka ungarlastega. Minule isiklikult jäid Soome-sõidust, eriti õhtust „Alpillas“, kauneimad mälestused.“

Nii avas korp. „Sakala“ esimesena eesti üliõpilasorganisatsioonina hõimurahvaste vastastikuste külaskäikude rea. See sõprussidemete kindlustamine ei jäänud tähele panemata ka kõrgemalt poolt ja oleks võinud saada saatuslikuks korp! „Sakalale“ juba tema esimesel tegevusaastal, kuna Soome-retkele vaadati kui poliitilist eesmärki taotlevale sõidule ja ungari üliõpilastele saadetud telegrammile vene ringkondade arusaamisel kui vagale soovile kõigi mongooli rahvaste ühendamiseks. Tagasi jõudes tuli mitmel Soomes-käijal teha tegemist politseiga, sest küllasõit oli asetanud neid kahtlaste nimistusse. Ajakirjanduse sõnavõtu järele kutsuti korp! „Sakala“ ja korp! „Fraternitas Estica“ seniorid rektori

juurde, kuna võimudel polnud selge, kumb organisatsioon korraldas küllasõidu.

Rektor nõudis vastust kolmele küsimusele: kes korraldas küllasõidu, kas esindati Soomes eesti üliõpilaskonda, kes olid Soomes vastuvõtjad, kas kandis sõit poliitilist laadi. Vastates, et külaskäik oli mitteametlik, vastuvõtjaks tuttavad ning loomulikult ilma poliitilise tagamõtteta, päästeti korp! „Sakala“ ähvardavast hädahust.

Vaatamata välistele raskustele, ei tumestunud kaunid mälestused, mis toodi kaasa esimeselt Soome retkelt, vaid vastupidi, sellele järgnes sõpruse tihene mine, mis aitas kaasa kahe vennasrahva üliõpilaspere sõbralikule lähenemisele.

Konvendimaja ehitamismõtte kerkides suunati taas pilgud Soome poole, sest Eestis ja Riias ei leidunud arhitekti-asjatundjat säärase ehituste alal. Nii valmistasid praeguse konvendi-hoone plaani soome arhitektid Armas Lindgren ja Liivi Lõnni.

Uue konvendimaja pidulikule õnnistamistalitusele 1911. a. sügisel saabusid Soome üliõpilaskonna esindajaina L. K e t t u n e n (pärasine professor Tartu ülikoolis, praegune Helsingi ülikooli professor) ja mag. E. A. S a a r i m a a.

Maailmasõda tõi kaasa üldise kultuuriliste ürituste vaibumise, mille tõttu tekkis väikene vaheaeg konkreetsemale sõprusavaldusile hõimlaste vahel. Vabadussõja päevil tõusis aga Maailmasõja ja okupatsiooni ajal tuha alla jäänud leek uuesti spontaanse lökkena. Vabadussõja lahinguväljadel sõlmitud verevendluse kaudu saavutas hõimuliikumine reaalseima aluse, tuues vennasrahvaid üksteisele lähemale kui kunagi varem.

Korp! „Sakala“ tihe sõprus vennasrahvaga ilmes iseseisvusaja esimesel aastakümnel tihedas kontaktis Tartut ühel või teisel juhul külastanud või siin viibivate soomlastega. Asjaasutatud eesti ülikooli õppejõududest astusid soomlased prof. Kalle Väisälä ja prof. Arno Rafael Cederberg korp! „Sakala“ vilistlasteks, saades seega korp! „Sakala“ hõimusedemete reaalseiks kehastajaks.

Soome rahudelegatsiooni viibides Tartus 1920. a. oktoobrikuu algupäevil, korraldas korp! „Sakala“ delegatsiooni liikmeile piduliku vastuvõtu oma konvendi-korteris. See on vaid üksikuid näiteid paljudest hõimusedindajate vastuvõttudest.

Iseseisvuse esimesel aastakümnel olid üliõpilaste hõimupäevad nii Tartus kui ka Helsingis nendeks sündmusteks, kus süvenes vennasrahvaste akadeemilise noorsoo sõprus ja kus kokku puutusid Hämäläis-Osakunna ja korp! „Sakala“ liikmed, kelle aasta-aastalt süvenenud sõprus ja üksteise mõistmine juhtisid sõpruslepingu sõlmimisele.

Pidulik sõpruslepingu allakirjutamine toimus korp! „Sakala“ ruumes 17. novembril 1929. a. Lepingule kirjutasiid alla Hämäläis-Osakunna poolt esindajatena: kuraator Aatos Tavavila, Katri Halme ja Lauri A. Punttila ja korp! „Sakala“ poolt eestseisus — senior H. Roosson, subsenior I. Lill ja kirjatoimetaja E. Luik.

Sõprusleping kohustab lepinglasi tutvustama omal maal võimalust mööda vennasmaad, selle rahvast, kultuuri, tema üliõpilaskonda ja vennasorganisatsiooni. Lepingus tähtid sihtide saavutamiseks vennasorganisatsioonid korraldavad külalisõhtuid, toetavad kohal viibivaid vennasorganisatsiooni liikmeid, kutsuvad neid osa võtma kõigist koosviibimisist, muretsevad ja vahetavad vastastikku oma maad käsitavat kirjandust lepingupoole ja selle liikmetega. Lepinglased annavad üksteisele oma põhikirja ja põhimäärused, vahetavad oma väljaandeid, teatavad oma liikmete nimed iga õppeaasta alul ja informeerivad õppeaasta kestel üksteist harrastuspiiresse kuuluvaist otsustest. Võimaluste korral lepinglased volitavad alalised esindajad vennasorganisatsiooni juure vastavas ülikoolilinnas asuvaist kaasvõitlejast ja vilistlasist.

Hämäläis-Osakunna ja korp! „Sakala“ vahel sõlmitud sõprusleping andis otsustava tõuke üliõpilasorganisatsioonide hõimusedemete ja sõpruslepingute sõlmimisele kogu laial üliõpilasrindel, olles praegu vanimaks sõpruslepinguks, kus teineteisest arusaamine on säilinud t u m e s t a m a t u l t, sest tõsine üksteise mõistmine ja aatelsele põhjale rajatud sõprusleping on annud põhjust ainult sõprusavaldusteks.

Hämäläis-Osakunna ja korp! „Sakala“ vahelise sõpruse süvendamisele on eriti tähelepanuväärivalt kaasa aidanud vastastikune stipendiaatide vahetus. Stipendiaatide kaudu on mõlemad sõprusorganisatsioonid õppinud tundma seda vaimu ja hinge, mis valitseb organisatsiooni sise-elus. Selleks määrati kohe korp!

„Sakala“ poolt auvil! ja Hämäläis-Osakunna auliikme Oskar Rütli kaasabil ühele hämelasele alaline stipendium õpinguiks Tartu ülikoolis. Praegu on kujunenud nii, et igal sügissemestril vastastikuse stipendiumi tõttu viibib üks hämelane Tartus, tutvudes sõpruslepinglase korp! „Sakalaga“ ja üks sakalanus Helsingis Hämäläis-Osakunna liikmena. Stipendiaate on mõnel semestril olnud rohkemgi, sest mõlemad sõprusliitlased on annud oma perest ka riigistipendiaate ja üliõpilaskonna stipendiaate.

1930. a. sügisest alates on viibinud stipendiaatidena korp! „Sakalas“ Hämäläis-Osakunna liikmetest järgmised: Mäkinen, Korpela, Uno Peltoniemi, Arvo Laro, Väinö Kyrölä, Antti Sovijärvi, Tahvo Kontoniemi, Veikko Lahtinen, Einö Arohonka, Jouko Vesikansa, Paaavo Koskinen, Kalervo Hyppölä ja Aulis Inkilä. Käesoleval sügissemestril pole stipendiaate vahetatud tingitult erakordsetest aegadest.

„Korp! Sakala“ kaasvõitlejatest on olnud Hämäläis-Osakunna liikmeteks ksv! ksv! G. Uibokand, A. Kirschenberg (†), H. Valtman, V. Sova, E. Raidna (Frisch), R. Ränk, E. Mötlik, N. Lõhmus, B. Hindov ja N. Sillapere.

Hämäläis-Osakunna ja korp! „Sakala“ ühistööks on loonud just tähelepanudaval määral võimalusi mõlemate sõpruslepinglaste aastapäeva-pidustused, millest peale esindajate saabub osa võtma nii üliõpilasi kui vilistlasi; siis Hämäläis-Osakunna suvepäevad looduskauis Häme-maakonnas, Soome-Eesti üliõpilaspäevad, SELL-kongressid ja SELL-olümpia.

Sõpruse, usalduse ja lugupidamise märgiks on korp! „Sakala“ ehtinud 1931. a. valminud Hämäläis-Osakunna maja koosolekute-saali oma miniatuurvapiga. Hämäläis-Osakunna on kviteerinud samaga korp-i 24. aastapäeval — sündmused, mis sümboliseerivad mõlema organisatsiooni vennalikku vahetorda.

*

Soome üliõpilasorganisatsioonid — osakonnad — eriti aga Hämäläis-Osakunna nende seas, on suured oma liikmete arvult. Nii kuulub sõprusosakonda umbes 1000 üliõpilast. Üliõpilaste organiseerumine osakondadesse on rajatud erinevatel alustel kui Eestis, nimelt valitakse osakond arvestades päritolu (resp. vanemate päritolu), keskkooli lõpetamiskohta ja vanemate kuulu-vust osakonda. Organiseerumine oli kuni 1937. aastani sunduslik, mil iga üliõpilane pidi kuuluma kuhugi osakonda, uue seadusega muutus see vabatahtlikuks nagu meil. Selle seadusega pahempoolsed ringkonnad püüdsid hävitada osakonna tähtsust parempoolselt häälestatud noorsoo seas, kuid liikmete arv vähenes veidi, tuues kaasa mitte-aktiivsete liikmete eemalejäämise, kes tavaliselt ilmusid osakonda ainult osakonnamaksu tasuma. Osakonnad on vanade maakondade piiridega, kusjuures riigi territoorium on jagatud osakondade aladeks. Osakondade maaalalised piirid ei ühtu praeguste maakondlike administratiivpiirega, mis tähelepanudaval ka Hämäläis-Osakunna maaala maakonnaga võrreldes.

„Korp. Sakala“ ja Gästrike-Hälsinge Nationi sõprus-eellepingu sõlmimise koosolek konvendi korteris. Paremtal kolmas rootsi lepinglaste esindaja N. Roland, edasi L. Campanello ja D. Bergmann. All: „Korp. Sakala“ esindaja ksv. A. Nenn annab Upsalas korporatsiooni laualipu sõpruslepinglaste esimesele kuraatorile Sven Eriksson'ile.

LÄÄNEMERE TAHA ULATAVAST SÕPRUSEST

Tallinna Linna
Keskraamatukogu

A R V O N E N N

KUMME AASTAT kestnud sõpruse kõrval hämelastega pole „Korp! Sakalal“ kunagi puudunud huvi suhelda ka teiste naabermaade üliõpilastega. Omada sõpru välismail ja õppida tundma nende sõprade maad, rahvast ja kultuuri, eriti aga tutvuda sealse üliõpilaskonnaga, on olnud alati meie perele inustatud püüdeks. Kui esimesed välissuhtluse reaalsed sammud olid pöördunud üle lahe asuva hõimurahva poole, siis järgnevad huvipilgud suundusid teise põhja riiki — Rootsi. Tekkis tahe õppida tundma tolle maa üliõpilasi ja nende organisatsioone, samaaegselt end nelle tutvustades, andes vastastikuselt üle traditsioone ja õpiseid, lähendades sellega mõlema maa akadeemilist noorust.

Nagu soomlastega sõlmitud sõpruslepingu toimetulekul olid määrava tähtsusega isiklikud suhted, nii ka nüüd, kümme aastat hiljem „korp! Sakala“ ja Gästrike-Hälsinge Nationi vahel loodud sõprussidemete tekkimises on rohkesti isiklike suhtlemiste momente. Auvilistlane Julius Lill, teotsedes Tartu Rootsi konsulina, on alati osutanud suurt külalislahkust siin viibi-vaile Rootsi üliõpilasile. Neist koduses ringis tekkinud suhetest arenesid peagi mitteametlikud külaskäigud korporatsiooni, millele järgnevalt saabus käesoleva aasta veebruaris Tartusse kolmeliikmeline Gästrike-Hälsinge Nationi esindus looma lähemaid suhteid „Korp! Sakalaga“. Nimetatud esindajajaks olid Dag Bergmann, Louis Campanello ja Nils Ro-

l a n d. Tutvumiskülaskäigu tulemusena kirjutati Gästrike-Hälsinge esindajate ja „Korp! Sakala“ eestseisuse poolt alla põhimõtteline eelleping ametlike suhete loomiseks, millele pidi järgnema sõpruslepingu sõlmimine, kui meie esindajad on külasthanud Upsalat ja lähemalt tutvunud Gästrike-Hälsinge Nationiga.

Vastava kutse kohaselt sama aasta mais sõitis Upsalasse meie esindus — konvendist ksv!! Voldemar Priks ja Arvo Nenn, vilistlaskogust anvil! Julius Lill. Peale ametlike esindajate sõitis kaasa reb! Edwin Lagmann, kui rootsi keelt oskaja. Esindus oli palutud Upsala üliõpilaskonna kevadpidustusile G.-H. Nationi külalistena. Peale pidustusi peetud ühisel koosolekul otsustati sõlmida sõprusleping mõlema organisatsiooni vahel, milles taotletakse mõlema organisatsiooni vahelist koostööd, üksteise lähemat tundmaõppimist ja kultuurilist suhtlemist, et sellega lähendada teineteisele Tartu ja Upsala akadeemilisi noori. See sugusele lepingu projektile kirjutati Upsalal alla, kuna sõpruslepingu lõplik sõlmimine toimus Tartus, „Korp! Sakala“ kevadkommersil, kuhu oli Gästrike-Hälsinge esindajana saanud Per-Gunnar Nylund.

*

Seoses eelnevaga oleks mõnda märkimist vääriivat rootsi üliõpilasorganisatsioonidest.

Kuigi Rootsis on neli ülikooli — Lundi, Upsala, Stokholmi ja Göteborgi ülikoolid, milledele lisanduvad veel tehnilised ja muud kõrgemad õppeasutised, leiame meile sarnanevaid üliõpilasorganisatsioone ainult Upsala ülikooli juures. Tõsi küll, ka teiste rootsi ülikoolide üliõpilased on organiseeritud, kuid need moodustavad ainult erioorganisatsioonideta üliõpilaskonna vastava ülikooli juures. Upsala üliõpilaskond seevastu jaguneb aga üksikuiks intiimorganisatsioonideks.

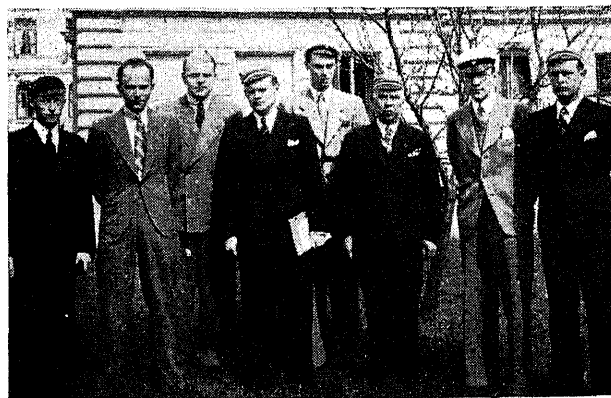
Upsala ülikool on asutatud 1483. a., kuid ei ole täpselt teada, millal tekkisid samas esimesed üliõpilasorganisatsioonid. Kaldutakse arvama, et vanemad neist on asutatud 16. sajandil ja neiks vanemaiks on Norlandi, Värmlandi ja Gästrike-Hälsinge Nationid, kusjuures viimasel on säilinud ürikuid, milledest nähtub, et organisatsioon on eksisteerinud juba 1648. a. Nagu juba nimedest selgub, on Upsala üliõpilasorganisatsioonide tekkimise aluseks olnud üliõpilaste päritolu teatavast maakonnast või linnast, millise maakonna, maakondade grupi või linna nimi on võetud ka organisatsiooni nimeks lisandusega Nation — nii Stockholms Nation, Kalmar Nation j. t. Nii on need organisatsioonid enam-vähem vastavad meie omaaegsetele maakondlikele kogudele ja Soome Osakuntadele, kusjuures soome üliõpilaste organiseerumisevorm ongi võtnud eeskju Upsalast.

Seesuguseid maakondlikke Natiione on Upsalal praegu arvult kolmeteistkümmend, mis kokku moodustavad Upsala üliõpilaskonna. Nationid on segaorganisatsioonid ja oma iseloomult meenutavad klubisid ük-

sikute huvialaliste sektsioonidega. Enamikul Natiionel on oma majad, kusjuures esineb tihti suuremaid hooned, milledest osa kordi on sissetuleku hankimiseks antud üürile. Peamise sissetuleku saavad aga Natiionid liikmemaksudest ja toetustest vastavalt maakonnalt. Liikmeskond Natiionides jaguneb kolme kategooriasse, kusjuures esimest aastat ülikoolis õppiv liige kannab resenjiori nimetust, mis on vastav meie noorliikmele või rebasele, kuna tegevliikmed kannavad iuniori või seniori nimetust, vastavalt sellele, kas nad on nooremad või vanemad kaasvõitlejad, kusjuures määravaks teguriks on ka tehtud töö ülikoolis. Seniori nimetus jääb ka ülikooli lõpetanule. Üliõpilane üldiselt kannab aga Rootsis candidatuse nimetust. Kõikide üliõpilaste kuulumine oma päritolule vastavasse Natiioni on obli-gatoorne.

Iga organisatsioon omab välismärgina valge lipu, millel asub vastava maakonna või linna vapi kujutis. Peale selle omavad üksikud Natiionid ka värve, kuid see komme on alles võrdlemisi noor. Nii näiteks Gästrike-Hälsinge Nation on valinud omale värvid, must-kollane-punane, alles paar aastat tagasi. Värv kantakse ainult paelana, kuna värviteklid puuduvad ja nende asemel tarvitatakse üldmütsi — valge, musta alläärega, kusjuures seda peakatet ei kanta õppetöö kestes, vaid just suvevaheajal, alates 1. mail ja lõpetades 1. oktoobril, milline komme on omane kõigile Skandinaavia üliõpilaskondadele. Kui soome osakonnad kannavad oma erivärve üldmütsi voodril, siis puudub see komme Upsalal täiesti. Ka värvilinti kannavad ainult meesüliõpilased ja needki vaid erijuhtudel, enamasti pidulikel.

Märkimisväärne on ka see, et Natiionidel puuduvad organiseeritud vilistlaskogud ja üldse ametlik kontakt ülikooli lõpetanutega, kes üliõpilaspõlves kuulunud Natiioni. Kogu Natiioni juure kuulub ainult üks vilistlane, kes valitakse sama ülikooli nende õppejõudude hulgast, kes on võrsunud antud Natiionist. See valitu kannab

„Korp. Sakala“ esindajad koos sõpruslepinglastega Upsalal pärast lepingu sõlmimist. Vasakult: E. Lagmann, D. Bergmann, E. Backmann, A. Nenn, V. Fohlin, J. Lill, S. Eriksson ja V. Priks.

ksv. Paul Assor
ksv. Johan Ainson
vil. Peeter Kaur
ksv. Karl Frikhoff
ksv. Peeter Juhkam-Kopli
ksv. Joh. Kopvillem
ksv. Jaan Kangro-Pool
vil. Adolf Aleks. Kukk
ksv. Nikolai Hallist
vil. Rudolf Elken
ksv. Otto Michelmann
ksv. Richard Puksov
vil. Märt Hakkaja
ksv. Elmar Lätti
vil. Jaan Uint
vil. Rudolf Pärt
vil. Aksel Kallas
ksv. Leonhard Mägi
vil. Osvald Lätti

vil. Mihkel Koik
ksv. Harald Mändik
ksv. Ferdinand Mändik
vil. Mats Tõnisson
vil. August Laos
ksv. Artur Veborn
ksv. Olaf Hakker
ksv. Edgar Luik
vil. Ernst Antik
ksv. August Pähn
vil. Eduard Kögerdal
vil. Paul Männik
ksv. Eugen Mätlik
vil. Aleks. Kallas
ksv. Georg Kaal
vil. Aleks. Härma
vil. Aleks. Poomann
vil. Richard Pärt
vil. Hans Kukk

MÄLESTAB „KORP. SAKALA“

Nationi inspektori nimetust ja vastab oma kompetentsilt enamvähem meie konvendivanemale.

Nationi tegevust juhivad semestriks valitud ametkond eesotsas kolme kuraatoriga, kusjuures esimene kuraator vastab meie konvendi esimehele, teine abiesimehele ja kolmas täidab kirjatoimetaja funktsioone. Tähtsuset järgnev ametnik on major domus, kellel laub ka vähesel määral kasvatuslikke ülesandeid, kuid eriti täidab ta tseremooniajuhi kohuseid pidulikel sündmusil.

Suurimaiks pidustusiks üliõpilaskonnale on kevad- ja sügispeod, mis peetakse kõigis Nationes üheaegselt ja peale sel puhul korraldatavate ballide erinevate Nationide ruumes, koguni ühiselt rongkäikude, vabaõhuaktuste ja kontsertide näol, millistele üritustele elab kaasa kogu Upsala.

Eelpool antud üldjoonelisest ülevaatest Upsala üliõpilasorganisatsioonide struktuurist näeme ühelt poolt hulga jooni, mis ühised soome üliõpilasorganisatsioonide iseloomuga, mis meile juba varem tuttav.

TOON PARIMAIKSI ÕNNITLUSI TEILE, KES 15 AASTAT TAGASI EESTI RAHVUS-
LIKU KORPORATSIOONI ASUTAMISE MÕTET OMA HINGES HELLITASITE,
SELLE TEOSTAMISE TUNGI SÜDAMES KANDSITE. TEILE, KELLEL ÕNN OLI KAASA
ELADA ÜLEVAT SILMAPILKU, MIL LOODI HELELILLA-ROHELINE-KULD TRIKO-
LOOR.

„KORP! AMICITIA“ ON JÄTNUK SELJA TAHA 15 AASTAT. SEE TEE ON LOOGELNUK
MÄGEDE JA ORGUDE KAUDU, PIKI UDUHALLUST JA PÄIKESEPAISTET, KUNI ON
SAABUNUK TÄNANE PIDULIK JA HELGE PÄEV, MIL KOGU AMICITIA PERE ON
KOONDUNUK MEIE ÜLIKOOILILINNA AVALDAMA AUSTUST OMA KORPORATSIOO-
NILE.

VÕITLUS OMA AADETE EEST ON ALATI RASKE, KUIK SEE JÄTAB ILUSAID KUS-
TUMATUID MÄLESTUSI.

AEG DIKTEERIB RAUDSE HALASTAMATUSEGA KEERUKAID ÜLESANDEID, MIL-
LISED NÕUAVAD RAHVALT TERASTUNUK TAHET, KARASTATUK ELUJÕUDU JA
USKU OMARIIKLUSSE.

KUIK NII PALJUK MEIE PEREST ON NOORELT MANALASSE VARISENUK. SEI-
SATAGEM VAIKSES AUSTUSES JA TÄNUMEELES NENDE KALMUDEL NING ÄRGU
ROHTUGU TEE SINNA KUNAGI.

TERVITAN TEID, MEIE KALLID NAABRID, KELLEDEGA OLEME SEOTUK TU-
GEVA SÕPRUSSIDEMEGA — KORP! IMERIA, RIGA.

TERVITAN KAASVÕITLUSI, KES KOONDUSES MEIE VÄRVIDE ALLA, ON VÕI-
DELNUK AMICITIA SEISUKOHA JA HEA NIME EEST, ÕNNITLEN TEID, KUNA TEIE
TÕÕ POLE OLNUK TÜHINE. OLETE SUUTNUK LUUA PÜSIVAID VÄÄRTUSI EESTI
RAHVALE.

TERVITAN KÕIKI AMICITIA SÕPRU, KES TEIE IGAL POOL JA IGAL AJAL
MEIE HEATAHTLIKUK OLETE SUHTUNUK.

TÄNAN KÕIKI, KES AITASID ÜLES EHITADA SELLE ALUSMÜÜRI, MILLELE
RAJATI AMICITIA TULEVIK. KES ON MEIE LOONUK TEISE KODU, NII SOOJA,
HELGE JA ARMSA, KUS MEIE END ÕNNELIKENA TUNNEME OMA LIIKMESKONNA
JA OMA TRADITISIOONIDE KESKEL.

AMICITIA ALUSPÕHJAKS ON JULGUS, LOOTUS, AUSUS, MILLELE TA RAJAB OMA
TULEVIKU.

CITA TELLMANN-PREES,
„KORP! AMICITIA“ ESINAINK.

„KORP. AMICITIA“
EESTSEISUS

Vasakult (istuvad): Marie Mõlder (noortevanem), Cita Tellmann-Prees (esinaine) ja Lidia Tinn (abisinaine). Seisavad: Leida Laabent (laekur) ja Maimu Peterson (kirjatoimetaja).

„Korp. Amicitia“ 15 aastat

ESTI VABARIIGI esimesil eluaastail oli noorsoo hulgas suur tung hariduse järele ja suurem osa gümnaasiumi lõpetajaist astus ülikooli.

Tallinna Linna I Tütarlaste gümnaasiumi 1923. a. lennust lähevad üle poole lõpetajaist edasi õppima Tartu Ülikooli. Olles juba aastaid õppinud koos, ei jää need kooliõed võraks üksteisele ka Tartus, vaid nende vahel püsib edasi endine side ja sõprus.

Tahtes töötada oma isamaa kasuks ja kaasa aidata Eesti üliõpilaskonna töös ning jääda ka edaspidi tihedasse ühendusse, tekib idee — luua naisüliõpilasorganisatsioon, kus kindla distsipliini abil võidakse kasvata igakülgseks arenenud, iseseisvalt mõtlevat ja kõlblat akadeemilist naist. Tahetakse luua enestele ja tulevastele liikmet. kodu, kus valitseks sõprus ja üksmeel, ning kus ühendaks kõiki isamaa armastus, töö ja vaimuvabadus. Idee on olemas ja kohe asutakse eeltöile. Viimane kestab semestri läbi aasta algusest kuni kevadeni. Et kõik kaasvõitlejad on pärit Tallinnast, jätkatakse seal ettevalmistust ka suvel.

Pealinnas, kui hulk tööd juba tehtud, kohatakse teist naisüliõpilaste gruppi, kes samuti kuuluvad Tallinna Linna I Tütarlaste Gümnaasiumi vilistlasperre ja kes käivad samuti uue naisorganisatsiooni asutamise

mõttega ringi. Ka neil on juba tükk tööd tehtud ja põhimõtete selgitamise tulemusena liituvad need kaks väikest gruppi, kokku 12 inimest, nimelt H. Brett, G. Kenapea, L. Konrad, L. Koppel, A. Müür, A. Poska, A. Puurman, M. Purman, E. Ruubel, H. Sagris, J. Veeret ja E. Zeich.

Asutajad liikmed on perioodi enne nende gruppide liitumist nimetanud I perioodiks „Korp! Amicitia“ eelajaloolises ajajärgus“, ja seda perioodi iseloomustanud suure töö ja vaimustuse perioodina.

Hiljem tekivad lahkarvamised põhimõttele küsimuste ümber ja neist rinnetest nimetatakse üht „vabameelseks“ ja teist „konservatiivseks“, kes tahavad hinges olevaid, koolipingil omandatud ideaalid viia puhtal kujul ellu, kuna „vabameelsed“ püüavad arvestada tegelikku elu. Kuid nendel lahkkelidel leitakse siiski ühist keelt ja organiseerimistöö jätkub.

Loodavale organisatsioonile püstitatakse järgmised põhialused: tõsta rahvustunnet, edendada karskust, tõsta vaimlist ja moraalist taset, esteetlikkust, naiselikkust ja arendada töökust. Organisatsioonile otsustatakse anda korporatsiooni kuju, sest korporatsiooni vorm näib enam vastavat asutajate ideaalile, luua tihedat sõprade ringi, kus valitseks vastastikune usaldus ja sõprus.

Mainimisväärt on üks raskemaid katsumisi organisatsiooni korraldamistööde lõpulejõudmisel. Pöördu-des ühe Tallinna tuntud seltskonnainimese poole ettepanekuga, liituda korp! „Amicitia“ asutajate perega, see proua ei saanud ettepanekut vastu võtta, kuna ta oli seltsimeelne, kuid tutvudes väljatöötatud põhimõte-tega tegi ta omalt poolt ettepaneku reorganiseerida mingit Peterburis olnud eesti seltsi. Nõusoleku korral kutsuks ta seltsi liikmed kokku ja organiseerimistöö võiks alata.

See ootamatu sõnum tekitas kaasvõitlejate seas äreva meeleolu. Mõned asutajad liikmed olid sellest vaimustatud, eriti neist perspektiividest, mis avanevad juhul, kui selle ettepanekuga liituda. Tunnustus seltskonnalt ja juba olemasoleva vilistlaskonna moraalne kui ka aineiline toetus oleks kindlustatud.

Selle küsimuse otsustamine paneb katsumisele nii kaasvõitlejate sõpruse kui ka loodava korporatsiooni põhimõttelised alused. Sõprus aga võidab ja vaatamata meeldivale perspektiivile jäädakse kindlaks kord püsitatud eesmärkidele. Tehakse ühine otsus: paluda Üli-kooli valitsust registreerida naiskorporatsioon nimega „Amicitia“ ja värvidega lilla, roheline, kuld, millised sümboliseerivad julgust, lootust ja ausust, mis juhiks Korp! „Amicitia“ tegevust, varustades oma liikmeid nende voorustega ja viies neid ellu.

Väljatöötatud põhikiri kinnitatakse Ülikooli valit-suse poolt 21. novembril 1924. a. ja tolleaegne rektor prof. K o p p e l ulatab esimesena käe õnnitluseks.

Registreerimisteade tekitab asutajate seas üleva meeleolu. Asutajaliige Linda Konradi, Korp! „Amici-tia“ esimene esinaine meenutab seda tähtsat päeva: „Mäletan, see oli üks hall sügisõhtu, kui saabus teade registreerimisest, kuid mulle näis see nii päikesekülla-sena. Ruttasin kaasvõitlejatele seda teatama. Hillis-õhtul istusime juba koos rõõmsatena ja südamed täis õnne. Võis alata organisatsioon, ülesehitustöö, mille kaudu soovisime kaasa aidata oma vaba kodumaa hü-vanguks“.

Esimesteks korp! „Amicitia“ vilistlasteks olid: Maria Laidoner, Anna Tõrvand-Tellmann, Xenia Poska ja Helene Wachmann.

1925. a. Vabariigi aastapäeval toimub esimene avalik esinemine värvides ja sama aasta II semestril algab konvendi ülesehitustöö juba täie intensiivsusega. Kodu-korra ja uususte viimistlemise kõrval töötatakse välja referaatide kava, kus kindlas järjekorras tahetakse kaasvõitlejate seas kasvatada sügavamad arusaamist ühiskondlikust arengust, kultuurilise, majandusliku ja poliitilise elu alal. Luuakse inglise, saksa ja vene keele grupid keele õppimiseks ja praktiseerimiseks. Otsus-tatakse ka oma ajakirja välja anda.

Naiskorporatsioon oma tegevuse algul oli seotud suurte raskustega. Selleaegne avalik arvamine oli vaenulik korporatsioonide vastu ja eriti naiskorporatsi-oonidele suhtutakse alahindavalt, püüdes neid naeru-vääristada.

Ükski ülesanne pole teostatav võitluseta ja ühtegi võitu ei saavutata organiseeritud jõupingutusteta. Võit-lus ühendab ja teeb tugevaks, loob ühise kõikumata terviku. Selles olid teadlikud organisatsiooni loojad, millest tingituna ka valiti juhtmotiiviks: „per aspera ad astra“. Moto on lühike tahteväljendus, sihimääraja. See liidab ja kohustab, õhutab võitlema ja leidma abinõusid ning teid, kuidas jõuda eesmärgile.

Eriliselt sügav sõprus ja vaimustus, mis valitses korp! „Amicitia“ liikmete vahel leiab aga pea kõikjal tähelepanu ja poolehoidu ning sisseastujate arv kasvab nii suureks, et seda tuleb piirata.

Kolm aastat kestab töö konvendis rahulikus vai-mus, neljandal aga tuleb noorem põlv reformidega, mis endistele väärtustele lisavad mõndagi uut.

Elu konvendis intensiivistub, omavahelised õhtud muutuvad sisukamaks, raamatukogu, millele alus pandud juba 1925. a., suureneb ja nii mõnelgi alal saavu-tatakse paremaid tagajärgi.

Korraldatakse teaduslikke, maailmavaatelisi ja üldhariduslikke referaat-õhtuid, harrastatakse laulu ja

„Korp. Amicitia“ perekonnaõhtu

Tallinna Linna
Keskraamatukogu

„KORP. AMICITIA“ VILISTLAS-
KOGU JUHATUS

Vasakult: *Marcella Morin* (kirjatoimetaja), *Salme Ers* (esinaine) ja *Hilda Janni* (abisinaine).

muusikat, asutades oma laulukoori ja orkestri. Sportlikku kasvatust viljeldades korraldatakse liikmeile kehakasvatuse tunde ja moodustatakse võrkpalli naiskond, mis võtab osa ka Üliõpilaskonna esivõistlustist.

Sisetegevuse kõrval on korp! „Amicitia“ välis-tegevuses juba algpäevil näidanud küllaltki suurt aktiivsust.

Üliõpilaskonvent „Korp Amicitia“ liikmed kuuluvad kõik Naiskodukaitse, liitudes teiste naiskorporatsioonidega kodukaitse IV malevkonda. Akadeemiliste ühingute tööle on aktiivselt kaasa elatud, andes oma hulgast mitmeid juhtivaid inimesi. Eriti tihedas seoses ollakse Akadeemilise Hõimuklubiga ja Akadeemilise Majanduse Seltsiga.

Esinduse tööst on osa võetud pidevalt. Alates 1927. a. võeti osa VI-st Edustusest, kus korp! „Amicitia“ oma energia ka Üliõpilaskonna heaks tööle rakendab. Seda tehti innu ja armastusega, töötades välistoimkonnas, „Üliõpilaslehe“ juures, omaabi ettevõtteis, kirjastustoimkonnas, lugemislaua toimkonnas, üldtoimkonnas j. m.

Algul töötatakse E. Korp.'ide Rühmas, kuid hiljem tekivad põhimõttelised lahkumineku ja korp! „Amicitia“ ühes korp! „Filiae Patriae'ga“ asutavad iseseisva rühma, seades Üliõpilaskonna heakäekäigu kõrgemale üksikrühmituste huvidest. Ühtlasi püstitavad nad nõude karske, terve vaimuga ja tervikliku Üliõpilaskonna järele.

1936. a. I sem. lahkus korp! „Amicitia“ senisest naiskorporatsioonide rühmast ja esines XV Edustuse valimistel E. K. R. nimekirjas.

Vilistlaspere kasvades asutatakse juba 1934. a. vilistlaskogu, millelt konvent on aegade jooksul saanud nii moraalselt kui ka ainelist tuge.

1937. a. moodustub korporatsiooni Tallinna Koon-

dis, millega on püütud lähendada ja liita kogu liikmeskonda ka väljaspool kodulinna.

1937. a. I semestri jooksul pannakse alus traditsiooniliste suvepäevade korraldamisele.

Sama aasta II sem. oli pöördelise tähtsusega korporatsioon „Amicitia“ ajaloo. Lühikese sügissemestri jooksul toimusid nii mõnedki olulised muudatused ja ümberkorraldused konvendi elus. Juba paari eelneva semestri jooksul võis märgata seesmist rahu ja konvendi positiivset tegevust häiriva liikumise õhutamist mõningate kaasvõitlejate poolt, milline aktsioon üha tõhusamal kujul ka 1937. a. II sem. jätkus. Valgustades vääralt ja pahatahtlikult konvendi sihte ja põhimõtteid, propageeriti masslahkumist korporatsioonist.

Mainitud asjaolude tõukel, konvendi siserahu ja töökspidamiste nimel pidid lahkuma 12 kaasvõitlejat konvendist.

Teatud määral see samm kajastus isegi väljaspool korp! „Amicitia“ ringkondi. Kuid mainitud aktsioon pole suutnud maha kiskuda korporatsiooni ega mõjustada suuremate ürituste algatamist ja teostamist. 1937. a. II sem. lõpul tekitas kogu üliõpilaskonnas teatud elevust uue Ülikoolide Seaduse kehtimahakamine, mille põhjal kõik üliõpilaskorporatsioonid oma tegevuse pidid rajama normaalpõhikirja alusele. Nii toimus ka naisüliõpilaskorporatsioon „Amicitia“ ümberregistreerimine üliõpilaskonvendiks „Korp! Amicitia“.

Töövaimustus, mis iseloomustab juba konvendi algpäevi, ei ole tänini kustunud, vaid võtnud rahulikuma kuju. Konvent on nagu välja jõudnud lapsekingadest ning vaatab kainelt ja elumõistvalt tulevikku.

Üha rohkem hakkab konvent mõistma seda suurt kasvatustlikku ülesannet, mis tal on täita.

Julgus, lootus, ausus on „Korp! Amicitia“ liikmeile alati olnud pühad.

Tänapäeva naisüliõpilane ja ühiskond

AKADEEMILISELE PERELE on hästi tuntud buršide laul „Rõõmus üliõpilane“, milles öeldakse muuseas „ubi bene, ibi patria“. Neis sõnades kajastub aeg, millal ei olnud veel välja kujunenud selgelt piiritletud mõisted rahvusest ja rahvusriigist. Teadusliku uurimise keeleks oli siis ladina keel, ja üliõpilane võis tunda end tõesti kodus seal, kus tal oli hea. Selle viimase all võib mõista muidugi väga mitmesuguseid asjaolusid, mis moodustasid üliõpilase lähema ümbruskonna. Oli see omas tervikus „bene“, siis võis üliõpilane tunda end kodus kõikjal, kuhu viisid teda teaduste järele janunev väim ja seiklusi otsiv nooruslik hing. Kord lõpetanud akadeemilised õpingud, võis säärane „rändur“ peatuda kas oma tõelises kodulinnas või asuda tööle hoopis võõrsil. Viimasel juhul ta jäi oma rahva elust sisuliselt kõrvale ja võis sellele olla vaid kaudselt kasulik. Teadus oli puhtal kujul internatsionaalne ja teadusejüng-rid ei patustanud ei riiklike, ei ühiskondlike traditsioonide vastu, kui talitasid „ubi bene, ibi patria“ põhimõtte kohaselt.

Meie teame, kuidas aegade möödudes muutusid arusaamised rahvusest ja riigist. Kultuurist ja tsivilisatsioonist hakkasid osa saama mitte ainult kõrgemad ja jõukamad kihid, vaid ka rahvamassid ühes või teises ulatuses.

Kõrgemaks kultuuriliseks varaks kujunes teatud rahvale tema keel, mida hoolikalt puhastati ja arendati sihiga, võimaldada õpinguid ja teaduslikke uurimistöid kõigile arusaadavas, elavas keeles, aga mitte üksikuile kättesaadavas ladina, kui surnud keeles. Rööbiti sellega sai

poliitiliseks sihiks oma riiklus, mille taotlemisele asusid haritlaskond ja teised ärksamad kihid kõikjal, kus selleks vähegi avanesid võimalused. Kättevõidetud poliitiline üheõiguslus avas tee haridustemplitesse andekaile noortele ka kõige vaesematest rahvakihtidest. Haridus ja teadus said rahva enda asjaks. Haritlase kõrgeimaks ideaaliks kujunes tahe teenida oma rahvast, püüid temale kasulik olla ka siis, kui viimasel puudus võimalus vastutasuks pakkuda aineliselt muretut elu. „Patria“ sai selleks keskuks, kuhu koondusid kõik meeled ja mõtted. Materialistlik „bene“ kaotas oma domineeriva võlu.

Eelmainitud arenemisprotsess haaras ka naised. Meie teame, kuidas naine pikki aastasadu oli mähitud poliitiliste, ühiskondlike ja seltskondlike eelarvamiste ja väärtustatsioonide köidukuisse. Nende purustamiseks oli vaja palju energiat edumeelsete meeste ja ärksamate naiste poolt. Naistel oldi harjutud vaatama kui mingile alaväärtuslikule olevusele, kelle ülesannet näiteks Saksamaal määratleti kolmikvormeliga: „Kinder, Küche, Kirche!“ See oli tagurluse ühiskondlikuks ja riiklikuks „tarkuseks“. Kuid nagu kevadised veed viivad kaasa nurmedelt ja aasadelt vana kõntsa, nii pühkis ka XIX sajandi liberalism ühiskondlikust korraldusest välja poliitilised kitsendused naiste kohta. Ja naine ei jätnud kasutamata oma noort vabadust. Kus avanes vähegi võimalust iseseisvaks teotsemiseks, seal näeme naised siirdumas isegi säärastele tööaladele, kus varem leiti sobivaks vaid meesjõud. Ka kõrgema hariduse templite vära-

vad pidid end laialt avama naiste vastuvõtmi- seks, kes tahtsid akadeemilise õpingu kaudu saa- vutada mõjuvaid relvi võitluses elu eest. Naise suhtes „Kinder, Kirche, Küche“ põhimõtte pool- dajad püüdsid sellele mõttele vastu töötada, kuid tagurluse saatuseks on juba määratud kaotus, sest varem-hiljem pääsevad võidule ikkagi need ideoloogiad, mis kasvavad elust endast ja teos- tudes elu edasi viivad.

Ja kui veel mõnikümmend aastat tagasi näi- teks endises Venes vaadati naisüliõpilasele võõ- rastavalt, siis tänapäeval „akadeemiline naine“ on saanud kõikjal ühiskonna lahutama- tuks osaks.

Siin võib tekkida rida küsimusi, nagu — kas naiste tung akadeemilise hariduse järele pole mitte mõni mõenähutus? Kas terve ühiskond- lik korraldus tegelikult vajab akadeemilisi naisi? Kas naise loomulik ülesanne — olla emaks — ei saa kahjustatud akadeemilise õpinguga ja hil- jem kutsealalise tööga?

Püüdes leida vastust esimesele küsimusele, tuleb silmas pidada kahte asjaolu, ja nimelt — kas naine teostab akadeemilist õpingut omaste mõjutusel ja teiste eeskuju jälgides või jälle puhtal kujul omaenda vabal tahtel. Mõjutused võivad olla väga mitmesugused, kuid peategu- riks on säärastel juhtudel vanemate soov, et neil oleks „koolitatud“ lapsed. Kui ütleme, Lepiku talutütar on „tudeng“, siis olgu „tudeng“ ka Männiku talutütar. Siin on tegemist vanemate väiklase auahnusega, mis nõuab rahuldamist, küsimata tagajärjest. Säärane nähe on ühiskond- likult negatiivne, sest seesmise andumusega ja huvita omandatud akadeemilised teadmised ei eelda nende kasulikkude rakendamist elus. Samuti negatiivne on ka noorte enda poolt kultiveeri- tud tahe saada üliõpilaseks kindla sihita edaspi- disse töö mõttes ja teinekord ka lihtsalt, et elada mõni aeg vabalt ja muretult väljaspool vanemate otsest kontrolli. Ka juhtub, et ülikooli minnakse selle pärast, et sõbrad ja sõbratarid sinna lähe- vad.

Kõik säärased negatiivsed nähted on õnneks siiski vähesed ja sisseastumiseksamite tarvitu- sele võtmine eeldab nende kahanemist üksikjuh- tumiteni. Kui varem vaevalt-vaevalt gümnaa- siumi lõpetanud nõrkade teadmistega noor võis ilma takistusteta astuda ülikooli ja varsti värvit- tekli pähe panna, siis eksamite süsteemi juures ei saa seda enam oletada. Seega on ülikoolist kõrvale jäämas ühiskondlikult negatiivsed tüü- bid, kes olid küll üliõpilased, kuid akadeemilist tööd ei teinud ja semestrist semestrisse vaid va- nemate vaevaga teenitud raha kulutasid. Moe ja tujude tõukel ülikooli minejate kontingent kaob, mis kasuks akadeemilisele perele endale ja ka rahvale.

Vii! Poska-Niineman, Helene, jur.

Ksv! Must, Hilda, jur.

„ Mällo-Larev, Leida, jur.

„ Sareal, Irene, jur.

mälestab

„Korp. AMICITIA“

Eelmisest järeldame, et rõhuv enamik täna- päeva üliõpilasi ja eriti naisüliõpilasi läheb üli- kooli aetuna kas teadusejanust või jälle tõsise tahtmise tõukel end ette valmistada võitluseks elu eest ja ühtlasi kasulikuks tööjõuks mõnel kutselisel alal.

Selles valguses selgitades küsimust, terve ühiskondlik korraldus vajab akadeemilisi naisi.

Tänapäeva ühiskonna üheks iseloomustavaks jooneks on diferentseerumine kutsealade koha- selt. Üldine loov töö ühiskonnas on jaotatud töötajate vahel, kellel igapäev peab olema edukaks töötamiseks vajalik ettevalmistus nii teoreetiliste teadmiste kui ka praktiliste oskuste mõttes. Imperatiivne tööjaotuse põhimõte üht- lasi nõuab, et kõikide töötajate võimed oleksid maksimaalselt kasutatud. „Õige tööjõud õigel kohal“, see on üldine juhtnõor, mil- lise tähele panemata jätmine toob kahju ükskõik missugusel kujul.

Siin pole koht arutada, mispärast tänapäeva ühiskonnas naine on tihti sunnitud elama ise- seisvalt töötades mõnel kutselisel erialal. On möödunud ajad, millal naine oli peamiselt kodukolde valvaja ning korraldaja, pühendades oma aja ning töö sajaprotsendiliselt perekon- nale.

Kas peame kahetsema neid aegu? See on maitse asi. Tõsiasjaks aga on, et elu on läinud varem mainitud tööjaotuse ja ka naise emantsi- peerumise teed. Naine on nüüd tihti sunnitud sajaprotsendiliselt ise võitlema oma elu eest. See eeldab just kutseliste naiste olemas- olu tänapäeva ühiskonnas, olgu siis töölisena vabrikus, ametnikuna kontoris või aladel, mis nõuavad akadeemilist haridust. On väga palju alasid, kus akadeemiline naine võib töötada

ühesuguse edukusega meestega. Mainida võiks siin näiteks rahvatervishoidu ja juriidilist tegevust, töötamist mitmesugustes laboratooriumides ja eriti pedagoogilist tööd kogu tema mitmekesisuses. Ei oleks tark, kui riigivõim püüaks kitsendada kutsete hulka, kus naine võiks asendada meest, keda teinekord tuleb sundkorras oma kutselise tegevuse juurest ära võtta, s. o. kui ühiskond vajab mehi, et end kaitsta relvasutatud võitluses. Säärane võitlus nõuab rahva kõikide jõudude ülimalt pingutust ning ühtlasi nõuab ka ohvreid. Varisevad manalasse tuhanded ja tuhanded! Mida rohkem on töötamas naised akadeemilistel kutsealadel, seda hõlpsam on rahval kanda kaotusi meeste poolel, sest siis on kergem täita tekkinud lünki rahva loova töö ühises rindes. Ning selles mõttes veel kord peab mainima rahvahariduslikku sektorit: ei tohi lasta tekkida olukorda, kus kasvav noorsugu jääb ilma vilunud tegelaskonnata koolipöllu. Elab ju noorsugu rahvas edasi, vaatamata rasketele kaotustele sõjas. Aga rahvas elab edasi ka naistes, kes võivad saada emadeks ka siis, kui mehi on protsentuaalselt vähem kui naisi.

Naise ülimalt kohuseks on sünnitada lapsi ja iga terve naine, kes hoidub laste sünnitamisest, on vähese kohusetundega oma rahva ja kodumaa vastu.

Ühenduses sellega puudutame veidi küsimust, kas akadeemiline õping ja hilisem kutseline töö kahjustavad naist tema ülima kohuse täitmisel.

Harilikult lõpetavad tütarlapsed gümnaasiumi 18—20 a. vanuses. Aga see on ju õieti vägagi sobiv aeg abiellumiseks. Mõnedel see õnnestub, paljudel aga mitte. Mis siis teha? Kas lihtsalt oodata oma „printsit“ või asuda tööle? Tänapäeva ühiskonnas pole erilisi võimalusi sääraseks ootamiseks. Ja sellepärast on loomulik, et need nais-abituriendid, kellel on võimalus ülikooli minna, ka seda teostavad. Abiellumise asemel algab kurnav akadeemiline õping, mis kestab 4—5—6 ja isegi rohkem aastaid. Vahepeal on jõutud juba 23—25 eluaastani. Nüüd algab omakorda kibe aeg, et ennast

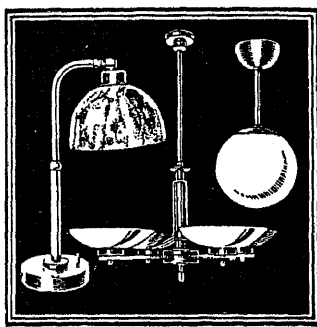
oma kutsealal sisse töötada, end maksma panna. Kui palju see aega võtab, on isikliku tubliduse ja osalt ka õnne ning juhuste asi. Siiski kulub nii mõnigi aasta.

Tundub, et ülikoolis õppimise ja hilisem „sissetöötamise aeg“ pole normaalselt sobiv, et naine võiks mõelda emaks saamisele. See aeg jõuaks kätte, kui akadeemiline naine on saanud 25—30 a. vanuseks. Tema kaasõdedel gümnaasiumi lennust, kes ei siirdunud ülikooli, vaid kellel õnnestus abielluda, oleks selleks ajaks juba kena mudilaste pere.

Kogu tänapäeva olustikku arvesse võttes näib seega, et akadeemiline naine normaalselt ei või saada lasterikkaks emaks. Ja ühiskond ei tohiks siin teha etteheiteid, kui leiab, et akadeemilistel naistel pole lapsi säärasel arvul, nagu vahest oleks vaja mitte ainult rahva väljasuremise ärahoidmiseks, vaid ka rahva juurdekasvu tagamiseks. Sellega hoopiski pole tahetud öelda, et akadeemiline naine pole kohustatud emaks saama. See ülim kohustus jääb ka temale nagu igale teisele naisele, kes tahab olla naine selle sõna parimas mõttes. Akadeemiline naine, kes pole tahtnud ilmale tuua ainustki tulevast kodanikku, ei suuda mõista nende naiste muresid ja vaeva, kes käivad lasterikka perekonna ema õilist, kuid ühtlasi ka ennastohverdavat teed. Ilma lasteta akadeemiline naine töötab ja elab, kuid ta ei tunne elu tema mitmekülgsuses, nagu kõik teisedki lasteta naised. Ta võib ka kergemini kalduda rahvuslikust seisukohast vaadates kahjulikule arusaamisele „ubi bene, ibi patria“, kui naine, kellel oma kolle, oma perekond.

Kokkuvõttes meie võime õigustatult loota, et kõik akadeemilised naised püüavad saada emadeks, kuid ühiskond ei tohi teha etteheiteid, kui paljudel see ei õnnestu.

Akadeemiline naine andku rahvale kogu oma mõistus ja soe süda, kuid rahvalt loodud ühiskondlik korraldus võimaldagu akadeemilistele naistele rakendada kutsealalisele tööle seal, kus see naisele sobivam ja ühiskonnale kasulik.

ELEKTROTEHNIKA ÄRI JA TÖÖSTUS

„JÕUD & VALGUS“

TARTUS, RÜÜTLI TN. 11. TELEF. 4-48.

Valmistab moodsaid ja maitsekaid
elektri lae- ja seinarmatuure, laua- ja õõlaua-lampe.

Äri ladu esitab rikkaliku valiku.

Rahvuslikel radadel

ERNST E. VOLKE

AEGADE VÄLTEL on ainult need rahvad jäänud püsima, kes on hingestatud tugevast rahvuslikust vaimust. See rahvuslikkus ei seisne ainult ilusais pateetilisis kõnedes, vaid enam töös ja teos, sest rahvuslikkusele peab antama sisu, mis hõlmaks tervet ühise rahvana tunduvat ühiskonda koos tema kultuuri ja majandusega.

Rahvas, eriti väikerahvas, peab olema kultuuriliselt tugev ning kõrge, et evida vastupanujõudu ja uhkust oma sõltumatuse kaitsmisel.

On oluline, et rahvas säilitaks temale oma-ajaloolisi kultuurilisi väärtusi. Kujundaks ja arendaks neid uusaegses vaimus, sest ükski rahvas ei tohi jääda oma ajaloo koltunud lehtede vahelt leitud kultuuri raamesse ega tohi olla sellest omapärast (mis paljudel juhtudel küsitavgi) nii vaimustatud, et raudse rõngaga eraldab end kaasajast.

Kui rahvusliku omapärase kultuuri viljelemine õpetab meid austama meie esivanemaid ja omakultuuri kujundamine veenab meid selle teguri tähtsuses rahva sõltumatuse taotlusil, siis samaaegselt peame ikka rohkem ja rohkem ammutama üldkultuuri, mis rahvast arendab teadusis, majanduslikult ja sotsiaalselt.

Seda hangime nii oma- kui ka maailmateaduse vallast. Teadust ei arendata üksikute isikute ega üksikute rahvaste, vaid maailma rahvaste ja seega kogu inimkonna huves. Võlts oleks meie vaade, kui me teaduste hankimisel oma rahva teenimiseks teadust hakkaksime hindama selle tippude rahvuse järgi. Ei ole oluline, mis rahvusest on üks või teine teadlane, vaid tähtis on see, kui võrd palju ta suudab teadusele anda, kui palju maailma valgustada.

Ärgu keegi meist oma rahvusluses jäägu oma „kolkakultuurile“ hosiannat laulma ning hülgama kõike seda, mis tuleb väljast. Võtke vastu, mis tuleb välismaailmast head, tehke see omaks asjaks (mitte nii, et Mooses oli...). Aidake kaasa, et meiegi lisandame sellele uusi väärtusi.

„Kolkakultuur“ ja „marurahvuslus“ pimestab, mitte suure valgusega, vaid pilkase pimedusega.

Teadust arendavad üksikud. Ainult üksikute juures leegitseb vaimutuluke tugevalt ja võimsalt. Meie oleksime aga pillajad, kui meie vaid piirduks üksikute ilusate „tulevärkide“ nauti-

misega. Meie ei oleks siis head rahvuslased, ei oma rahva tublid pojad ega väärilised kaitsma meie rahva sõltumatust. Süüdakem sellest „tulevärgist“ omagi tunglad ja tõtakem sellega rahva keskele!

Ärgem tõtakem oma rahva keskele nii, et vaimutuluke küll peas, aga rapiir paremas ja õllekann vasemas käes. Ärge tõtakem ka raamatute pakiga mõlemas käes, et sealt nõrkemiseni lugeda oma rahvale.

Seedigem enne probleemid ise, laske vaimutulukesel ennem endas põleda, et küpsedena ning eesmärgikindlatena astuda rahva sekka, viia rahvaski kõrgemale oma omapära, kultuuri ja vabaduse teadlikul austamisel-hindamisel.

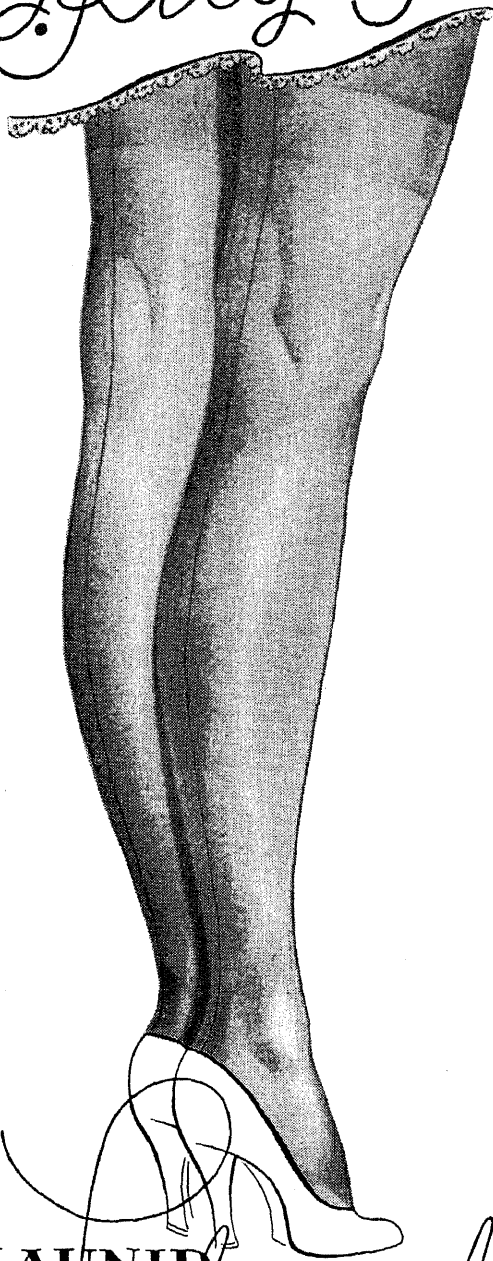
Võideldagem nende mandunud meestega, kes arvavad — kui rahval kõht täis, siis ongi saavutatud eesmärk. Inimene ei ole loom, kellele piisab ainult kõhu täisolekust ja magamisest päikese paistel. Sellega just inimene erinebki loomast, et ta mõtleb, et tal on janu oma mõtteid arendada, neid avaldada ja nõnda olla üheks ratsaks oma rahva ühiskondlikus masinastikus. Mannedud on need meie hulgast, kes rahva mõtlemist kardavad. Need on selles ise süüdi, sest mida vähem inimene mõtleb, seda ekslikumad võivad olla ta mõtted. Õpetagem siis rahvas õieti ja tervelt mõtlema, nägema neid väärtusi, mida omame, nõudma neid väärtusi, mida tal õigus nõuda ja täitma neid kohustusi, mis kaaslevad õiguste ja väärtuste omamisega. Alles siis on saavutatud tõeline ja tugev alus meie sõltumatusele ajatormide möllus.

See töö ei lõpe iial. Meie haritlaskonnal, esmajoones aga üliõpilaskonnal kui liikuvamal osal, on täita siin suur ülesanne. Kui allakirjutanu neil ridadel oma sulge veab, siis ta teab ja kahjatseb, et kergem on vedada „kõrgelennulisi ja üllaid“ ridu, kui neid teostada tegelikult.

*

Meie üliõpilaskonda seirav vaatleja peaks imestama, kui näeb, et kõigil kaasvõitlejail — organiseerituil kui ka organiseerimatuil, kaasvõitlejail korporatsioonest kui ka seltsest, on ühised tunded ja soovid üliõpilaskonna rahvuslike ülesannete täitmisel, kuid ometigi piirdub see vaid soovide ja tunnete avaldamisega, ilma et suudetakse neid ülesandeid nii täita, nagu see oleks eeldatav ühiselt sõbralikult üliõpilasperelt.

Lilgas A/S

KAUNID

Siidsukad

Näeme, et organisatsioonid, vastavalt oma elujõule ja juhtimisoskusele, taotlevad lahendada neid ülesandeid ise. Kuid tõsistame, et tulemused on siiski väikesed, kuna organisatsioonide töö peaarhiv lasub oma liikmeskonna kasvatamisel tunglate kandjaiks. Ka organisatsioonide liidud on seni esinenud vaid deklaratsioonidega või mõne vähema üritusega, millel puudub laialdasem tähtsus.

Üliõpilaskonna Esindus aga ei ole selles suhtes toime tulnud millegagi (andestage! — siiski üks deklaratsioon), sest sealgi tehakse sageli sõnatehnilist „akrobaatikat“, või vanasõnale toetudes — palju kisa, vähe villu.

Miks? Miks? Miks? — Nii võidakse küsida.

Jah, miks? Seal see koer maetud ongi. Ühed on arvamisel, et katki pole midagi, teised aga väidavad, et katki on palju. Kuid ühes asjas on mõlemad ühel arvamisel — siiski puudub sõbralik koostöö ja terviklik vaim. Ärge uskuge, et selle takistajaks on see asjaolu, et tühtedel on värviteklid, linnid, rebased, või et ühed juhivad laulu rapiiriga ja teised ilma. Häbi hakkaks, kui põhjus selles peituks. Allakirjutanu on küll kuulnud ütlust — „kuningriik hobuse eest“, kuid ei ial „rahvuslik koostöö kübara eest“.

Koostöö puuduvat seepärast, et ei antavat võimalusi koostööks. Öeldakse — võimalused on piiratud! Osa üliõpilaskonnast olevat üldse välja lülitatud üliõpilaskondlikust tööst. Meie noorema haritlaskonna sõbraliku ühisrinde ja rahvusliku koostöö huves võiks neid piire avardada. Siis oleks muidugi „kära rohkem“ (ei maksa seda karta, selgi on omad vourused), aga vahest ka „rohkem villu“. Kui aga see ei peaks aitama, siis läheks vaja radikaalset teotsemist ja uurida, kas meie üliõpilaskonnade organisatsioonide organiseerumispõhjalused ei ole valed ja kas ei tuleks eeskujusid otsida põhjamaade üliõpilaskonnade organiseerumismõttes. Nõnda allakirjutanu arvates. Nii see edasi kesta ei või — kõigi arvates.

Seadsime teemaks küll „rahvuslikel radadel“, kuid nüüd oli vahest liialt juttu üliõpilaskonnast ja mõne kriitikaga kaasvõitleja arvates võidaks olla teemast koguni kõrvale kaldutud. Kuid vahest ei ole patt nii suur, kui üliõpilane eriti käesoleval ajal, kus rahvuslike jõudude koondamine evib kultuuri- ja majandusaladel ülimalt tähtsuse, peatub lähemalt oma ümbruse vaatlusel, seda enam, et sellest ümbrusest peavad tõusma mehed ja naised, kes oma vaimusädelusega valgustaksid ümbrust, kaaskodanikke ning paistma üle kodumaa piiregi.

*

Ja nüüd majandus. Ei tarvitse seepärast veel kalduda „ökonomilisse materjalismi“, kui nendime, et olles majanduslikult rikkad, oleme ka

kultuuriliselt rikkad. Õieti peaksime siin kasutama tingivat kõneviisi või täpsustama, et eeldused kultuuriliseks rikkuseks on olemas, kui oleme majanduslikult rikkad, siiski ei ole me seda pidanud tarvilikuks lisandada, kuna oleme tõusiklikust mõtteviisist kaugel. Et majanduslik jõukus on oluliseks aluseks rahva kultuurilisele edule ja oma olelu mugavamiseks üldse, siis nõuame, et kõik teed meie majandusvallas oleks avatud rahvuslikule majandusgeeniusele. Senised kogemused näitavad mitterahvuslike elementide liigset osatähtsust meie majanduses. Kui jätame riigimajanduse vaatlussektorist välja, võime julgelt öelda, et üldiselt eestlane on põllumees, tööline, ametnik ja vürtspoodnik, kuna suurtööstur ja suurkaupmees on muulane. Ärgem püüdkem meid väärata seega, et mõni eestlane on muulaste ettevõttes direktoriks — silti läheb äril ikka vaja. Nüüd on märgata olundis paranemist. Meiegi sakslased järgnevad oma juhi kutsele. Tee rahvusliku majanduse tõusule on laienenud. Olgem valvsad, et lahkujate ase-

mele ei tuleks mõni teine muulane oma kapitali võimega. Äрге ka liigselt hõisake lahkunute pärast, et meil nüüd rohkem ruumi, nüüd ma saan parema koha, sest pidage meeles — iga ruumi ja koha eest peab maksma meie rahvamajandus. Meile ei kingita neid ettevõtteid ega varu, mis siia jäävad. Need peame meie enesele ostma. Meie loodame, et need, kes on kutsutud ja seatud rahvamajandusaparaati juhtima, on head kaupmehed ja oskavad odavalt osta.

Kui meie oleme lahkujate positsioonidele asunud, siis ei ole sellega meie rahvuslik missioon majanduses lõppenud. Siis veel ei ole meie majanduslik kaal võrdne selle kaaluga, mida meie evima peaksime oma rahvaarvu ja poliitilise võimu juures. See ei ole majanduslik šovinism, mis meid tiivustab, vaid võrdõiguste taotlus!

Nõnda vajame kõikide koostööd natio, fraternitas, demokratia vaimus, et teenida hästi maad ja rahvast, kelle liikmed me oleme.

Kohvik

ARJU

Tallinn

H. VISNAPUU

ISAMAALÜÜRİKAST

H. Visnapuu saab 2. jaanuaril t. a. 50-aastaseks. Sel puhul ilmub P. Ambur'i sulest H. Visnapuu monograafia. Kuna nii H. Visnapuu kui ka P. Ambur on „Korp. Sakala“ vilistlased, on põhjendatud mainitud monograafia katkendi avaldamine käesolevas „Üliõpilaslehe“ numbris.

H. Visnapuu oli esimene, kes meie noorema põlve luuletajatest hakkas viljelema isamaalaule. See luulelik oli pandud Euroopasse tõtajate poeetide poolt nagu mingi põlu alla, mistõttu ei julgenud sellega ka ükski tegelda. Keegi ei tahtnud sammuda ideoloogiliselt meie ärkamisaegsete laulikute radadel, ega aineid ammutada samast vallast, kust nemadki. Otsiti eeskujusid mujalt maailmast, eesjoones prantslastelt. Tõsteti meilgi ausse Pierrot' ja Colombina kultus. Luuletaja ei tahtnud olla lihtne laulik eesti külatänavalt, vaid peen poeet-kavaler Pariisi bulvaarilt. Luuletajaid ei haaranud meie rahva meeletu võitlus kodumaa vabaduse eest, vaid nad otsisid inspiratsiooni suurlinnade suitsustest lokaalidest.

Ainult H. Visnapuu ei suutnud maha salata oma maamehelikkku päritolu. Ka raskel ajal jääb ta laulikuks oma rahva juurde. Linnas, pimedal sügisõhtul jalutades näeb ta nägemusi suurest heitlusest, mis toimub eemal, ja kirjutab nukralt:

„Need samad tähed vaatvad alla
heled, kauged
ja sama langeb hõbehalla,
katab lauged
Neil magajail, kes uinund vaiki.
Armsad, kallid!
küll varsti ehtvad vere paiku
võidu märgid!“¹⁾

Kesk ägedamat vabadusvõitlust ei ole H. Visnapuu kaksitõttlemist. Ta usub meie vägede kindlat võitu ja näeb langenutele võidumärkide püstitamist, mida pole suudetud kõikjal teha veel kahekümne aasta jooksul pärast võitluse lõppu. H. Visnapuu on südame ja meeltega meie vabaduse eest võitlejate ridades. Ta on kurb, et ei saa tegelikult nende keskel viibida ega kaasa lüüa.

„Meel valurikas,
silmad kurvad, selged. Hõõgub
süda kui tuhas maet söed kurdil sügisõöl.
Ja surmavalkses
rahus olemine võõrub:
mis saab sest mehest, kellel pole mõõka vöö!“²⁾

H. Visnapuul on kahju, et ta pole kõlbanud mõõgakandjate hulka. Ta käed olevat vaenumõõga keerutamiseks liiga nõrgad ja seepärast on ta pidanud siirduma teisele alale. Ta aga palub:

„Mind ärge mõistke
hukka, velled, ärge vandke
sures, et teie ridades ei tõmba mõõka ma
ja kanda kõike
valu'i suuda. Andeks andke,
et ainult lauluga teid võisin mälesta.“³⁾

Seega pole H. Visnapuu isamaaluule mingi poos ega tühi sõnakõlks, nagu seda mitmelt poolt teatavalt põhjusil on tahtud tembeldada. See on mehe, kodumaa poja, südamest tulnud puhas ja siiras tundmus. Laulikul on teadmine, et teised mehed teevad kodumaa heaks mõõkadega suuremaid tegusid kui suudab teha tema värssidega.

Sama luuletise „Sõja päevil“ teises ja kolmandas osas manitseb ta tagala inimesi, kes oma lihatses lüüsi läinud liiale „alandlikkuselle“ ja „pühitsusele“. Ta näeb, et maailma nägu on ropp ja verine. See tuleks pesta puhtaks.

„Ent pange ta sälgä üits särk, mis silmaveen
palavan mõstu
ta henge ümmer üits rõivas, mis omaste vere
seen mõstu.

Sis pühapäiv tulep, suur, pikk. Ning kurvade
hengede üle tõus valgus ja rahu.“⁴⁾

J. Al(brecht) leiab, et H. Visnapuu „Manitsus pühitsusele“ kõlab „võimsalt, südamesse löikavalt ja spontaanselt“.⁵⁾ H. Raudsepp on samuti selles veendunud, et „Sõja päivil“ on ehtne ning inimlikult tuntud luule.⁶⁾

H. Visnapuu nägi Vabadussõja verisust ja kangelaslikkust, nägi sellega kaasaskäivat tagala saagiahnitsust ja jõhkruust. Ta teadis, milleks võideldi ja taotleti võitu. Need oma ja enamiku meie rahva selleaegsed unistused sõnastas ta „Taliharja“ tuntud avaluuletises „Kodumaa laul“:

3) „Talihari“, lk. 32.

4) „Talihari“, lk. 26.

5) „Postimees“, 3. V 1920, nr. 116, lk. 5.

6) „Vaba Maa“ 4. II 1921, nr. „35“ (s. t. 30), lk. 2.

1) „Talihari“, lk. 20.

2) „Talihari“, lk. 21.

„Maarahva, talupoega vaba maa,
jää vabaks sa! Jää seisma sa!
Mis keegi künnab, külvab — lõigaku,
tööd ainult omaks hõigaku.
Jää vabaks sa! Jää seisma sa!“¹⁾

H. Raudsepp 1920. aasta luuleülevaadet tehes lei-
dis, et see kolmesalmiline luuletis võiks saada kodumaa
hümniks²⁾, hinnates seega „Kodumaa laulu“ väärtust
kõrgeks. E. Hubel kirjutas selle luuletise kohta: „See
oli suur usk meie rahva vabadusele, tööle ning ühe-
õigulusele rajatud tulevikku, mis iseseisvuse alguspäi-
vil inspireeris V i s n a p u u le tema hümnilise „Kodu-
maa laulu“. Selle laulu väärtusest saadi varsti aru —
komponistid löid talle viisi ja teda lauldi pidulikel puh-
kudel —, aga samuti saadi ka aru, et Visnapuu õiglus-
ideaal on meile liiga hea, et ta ei ole meie ühiskonnaga
esialgu veel kooskõlas. Talle näidati tegelikult, et
read:

„Mis keegi künnab, külvab — lõigaku,
tööd ainult omaks hõigaku“

meil veel ei maksa. P. Grünfeldt võttis „Kodumaa
laulu“, tegi ta kodanlise ilmavaate kohaselt ümber,
esiti õrnalt, siis julmemalt, ja nüüd lõikab tema sealt,
kuhu Visnapuu külvanud.“³⁾

„Kodumaa laul“ pälvis kohe algusest peale teeni-
tud tähelepanu. Seda hakkasid mitmed sulemehed
hümni jaoks ümber seadma, sest selle luuletise hümniks
võtmise võimalust kaaluti kord väga tõsiselt. Soovita-
jate seas oli ka A. Alle⁴⁾.

1) „Talihari“, lk. 9.

2) „Vaba Maa“, 7. II 1921, nr. „35“ (s. t. 30), lk. 2.

3) „Eesti Kirjandus“ 1926, lk. 242.

4) „Postimees“, 1921, nr. 73.

„Kodumaa laul“ ei puudunud aga ka teravad ar-
vustajad. J. Aaviku arvates on „Kodumaa laul“ väga
tühine, liiga laiavalguv, ülearu ebamäärane, rangelt
rütmikehv, sisult hõre, riimidelt kistud, veider, jann-
senlikult lihtne ja kahvatu ning H. Visnapuu kordamis-
tõve all kannatav luuletis, mis ei vääri erilist tähele-
panu. „Kordamine üksi sööb juba ligi poole ära: 12
reast on ainult 5, kus ei ole kordumist. Ja seegi lühike
sisu, mis on, ei ole hea ega rahuldav. Ses üleliija too-
nitetakse ainult ainelist, materjaalset külge, mis läbi
luuletus saab liig materjalistliku ja proosalise ja kuiva
maigu.“¹⁾

Eesti rahva enamik pole aga ühinenud J. Aaviku
seisukohaga, vaid just vastupidisega: ta on H. Visna-
puu „Kodumaa laulu“ võtnud omaks. See on kindlasti
meie uuemast luulest kõige populaarsem ja laiema
rahvahulga seas kõige tuntum Eesti iseseisvuse ajal
loodud luuletis.

Sellise kodumaa eest, nagu esitab H. Visnapuu
„Kodumaa laulus“, maksab võidelda. Võitlus oli aga
äge ja raske. Vaenlane laastas maad ning meie vägede
seljatagunegi polnud nende õnnestavast tööst puhas.
See tegi muret kodumaa kaitsjatele, kuid samuti ka
laulikule, sest purustati nii paljugi, mis oli kallis ta
südamele. Luuletises „Kõneled minule“ ta lausub:

„Palju tuli sul kanda,
kodumaa, lahastust,
õudu ja ahastust
nüüd jälle uuesti.
Kõik tuli ära anda
südame valuga.“²⁾

1) „Puudused uuemas eesti luules“, lk. 137.

2) „Talihari“, lk. 63—64.

Kohvik

Kultas

TALLINN

Akadeemiline pere!

K Ü L A S T A G E

„VANEMUISE”

EINELAUDA

See on nähtavasti aeg, kus vaenlane oli tunginud Vabadussõja algusel sügavale maa sisse, kus H. Visnapuu sünnikoht ja kasvupaigad olid vaenlase valduses. Sellel raskel ja meeleheitlikul ajal sulab Visnapuu täielikult ühte oma kodumaa ja tema saatusega. Ta kinnitab:

„Kuhu jõuakski randa
laev minu tuuline,
tee saja kuuline,
oleksin sinuga.

Ja kui lõpuni kanda
koormat ei jõua sa,
muud siis ei nõua ma:
hukkuda sinuga“¹⁾

¹⁾ „Talihari“, lk. 64.

J. Aavik, Visnapuu ja meie moodsa luule teravam arvustaja, ei usu loomulikult nende värsside tundeentsusse, milles pole põhjust kahelda. Ta ütleb: „Tühi hoolemine, Visnapuu: esimesel võimalusel põgened välismaale ja võimalikult veel isamaa kulul.“²⁾ Sellel raskel ajal pöördub laulik palves kõrgema poole. Luuletis „*Palve kallil ajal*“ on täis nukrust ja ahastust. Ta palub:

„Kristus, puusepa poeg, õpeta meid.
Mässaten tapame, verre upume,
selgita südameid.
Leekiden, sõjun, valun kupume.
Kristus, kes jõledad, vaikselt tee neid.“³⁾

²⁾ „Puudused uuemas eesti luules“, lk. 136.

³⁾ „Talihari“, lk. 60.

H. Raudsepp ütleb selle kohta: „Visnapuu tükkib aga esile inimline kaastundmus, see „hale meel“ oma rahvast, mis domineerib praegu nii iseloomulikult ühes osas Saksa ekspressionistlikust lüürikast. Ja esineb siin nagu sealgi tung palvuse, lunastusele, nagu „Palve kallil ajal.“¹⁾ Sama sügav inimlik kaastunde joon läbib ka J. Kuperjanovi mälestusele pühendatud luuletise „Jääb inimene ikka, ikka meil veel velleks“²⁾. Luuletajal on nii kahju, et tuleb tappa inimesi selleks, et kaoks viha. Kuid see on paratamatus, millega peab leppima raskel ajal ka poeet, sest tapmine sünnib kodumaa pärast, kelle õnnetäht on tõusnud:

„Õo pikk on hää. Ta saadab vaikselt meid,
lööb vaikusen aeg vastseid tuhandeid.
Täht õnne pää pääl peatab.
Nüüd kodumaa,
hüüd karjata!
Täht saatuse sest teatab:
töö nüüd on teha, saatuse saadab meid!“³⁾

Selles õnnetähe usus saab Visnapuu tagasi enesekindluse ning hüüab pateetiliselt „Soome õhtu“ proloogis“:

„Mis on aeg? Täis inimlikku kangelust,
täis venna armu, enda salgamist,
täis lootust, usku, uue algamist,
kui kõik on saamisel, et elada on lust.
Kas nüüd või ialgi! nii meelin tuhiseb.
Kas nüüd või ialgi! mõök alla vuhiseb.
Kas nüüd või kunagi! Saa igavesti vabaks,
mu kodumaa, et miski sind ei lööks, ei rabaks!

See on me aeg, et anda vabadusele
kõik, mis on kallis. Oma elugi
ka panna sinna! Nüüd või ialgi!
Ei ilusamat aega eluliste
veel ial pole ant. Orjade igatsus,
sa'a põlve laulikute unistus
nüüd tööks saab. Me vabal' Eestil' vastu läeme!
Miks valind, Issand, meid, et meie seda näeme.“⁴⁾

See luuletis on dateeritud küünlakuuga 1919, seega loodud kõige kibedamal ning julmimal sõja ajal, kus kõik oli veel kaalul ja selgimatu. Ta hüüab needust nendele, kes selles kahtlevad, et ainult vahva rahvas võib vaba olla. Ja eestlane on vahva, kes ei kardaks sõjamoõllu, sest tal on sõjas vähe kaotada, kuid palju võita.

„Soome õhtu“ proloog“ kanti ette Tallinnas 1919. aasta kevadtalvel. I. Reiman kirjutab selle ettekande kohta: „meelestub päev vabadussõja karmil ja süngel talvel, millal Tallinnas... peeti „Soome õhtu“, publikuks raskeis saapais sõdurid, lõbunäljased Tallinna daamid ja varakult ellu sattunud kooliõpilased. Sõdurite riietes oli veel lahingute lõhnu, kuid õhk pea kohal kubises meelelistest naudingutest, lihaleitsakust. See oli kummaline ja vastuoluline aeg, mil näitelavalt kostsid pühalikud sõnad.“⁵⁾

Kesk sõjasagimist ja ühepäeva elunautlust võisid H. Visnapuu ennustuslikud sõnad tunduda enamikule tõesti veidratena ja arusaamatutena. Igal ühel oli enesega küllalt tegemist, polnud mahti mõelda aja tähtsusele ega rahva saatusele ajaloolisest vaatenurgast. Ainult tihedate sidemetega kodumaa külge köidetud laulikul oli aega hinnata silmapilgu suurust ja sellest pajatada ka teistele.

Kodumaa vabaduse eest sangarlikult võidelnud kangelastele pühendab Visnapuu oma hellemad, südamlikumad ning haaravamad värsid luuletises „Ole tervitet, tervitet“, mida üldiselt tuntakse küll rohkem esimese värsirea järgi: „Nii ilus on surra, kui oled noor.“ See luuletis on „Kodumaa laulu“ järel populaarsem, mida loonud H. Visnapuu. Toogem see näiteks ilma viimase salmita, mis on esimese salmi sõnasõnaline korrdamine:

„Nii ilus on surra, kui oled noor
nii päikesen magama minna.
Su ümber on sõprade leinai koor,
sa nende südamen igavest noor,
said ruttu ju jumala linna.

Ole tervitet, tervitet vaba maa!
Ei mineja unusta suuda
maad seda, mis armastas noorena.
Jää igavest, igavest õitsema!
Haud sureja armu ei muuda.

Ole tervitet, tervitet kodumaa!
Surm kõiki me mehi ei murra:
Kes üle jääb, vabalt võib elada.
Õnn igavest olgu sinuga!
Nii magus on sinu eest surra.“¹⁾

Seda hingestatud laulu hindas ka kaasaegne arvustus kõrgelt. A. Al(brech)t pidas seda luuletist väga hingestatuks ja kaasakiskuvaks. Sellest „selgub väga hästi, missuguse sisemise jõu ja võimsusega Henrik Visnapuu meie verist aega surematuks on teinud.“²⁾ Hugo Raudsepp imetles H. Visnapuu julgust laulda nii lihtsalt. „Kui palju siidi, sametit ja kalliskiva ei ole kudunud enesesse meie moodne virtuoosiline lüürika, kui peent stiili, vorme ja kapriislikku sõnademängu ei ole teeninud meie paremad ja andelisemad poeedid. Kes julgus veel laulda vanas, iganud, lihtsas rütmis, vormis ja riimis — pärast neid gratisõõse saavutusi. Aga Visnapuu „Talihari“ laulab: „Nii ilus on surra, kui oled noor“. Kahtlemata tuleb tervitada luuletaja püüet „Taliharjas“ laulda „Uuele päevale“, aja hääli kajastada luuletaja hinge põletispunktes. Kuid see on asja ideeline külg. „Taliharja“ kunstivormiline tähtsus seisab aga selles, et unustud ja troonilt tõugatud meloodia lihtsas kavaluseta salmis jälle võidule on pääsenud, et südame lüürika enese on vabastanud mõistuse Pariisi moodidest, salongikommetest ja esineb jälle looduselapelaсти ilus. Lugeses Visapuu „Taliharja“ märkame, kui väsinud olime meie viimase aja lüürika vormi- ja stiilisahkerdamise kuulsast võidukäigust, ja kui värskeit mõjub südame võltsita laul. Luuletaja tohib olla jälle laulik.“³⁾

Samuti vaimustatud H. Visnapuu luuletisest „Ole tervitet, tervitet“ on ka I. Reiman, kui ta lausub: „Need on rõõmu, julguse ja kangelasmeele read. Mees toetab kannu tugevale kodumaa kaljule ja hüüab tervitusi talle, hüüab tervitusi käies ka surnurongi ees.“⁴⁾

J. Aavik aga lausub sellegi luuletuse puhul: „Fraas, Visnapuu, fraas! Sest seda sa isegi ei usu. Kui see nii ilus on, miks sa siis ise ka surma ei läinud? Võimalus ju oli.“⁵⁾ Selline julmus saab vast mõistetavaks eelpool tsiteeritud H. Raudsepa sõnades taustal, kui meenutame, et J. Aavik oli meil üks ägedamaid prantsuse luule ja eriti vormikultuse eest võitlejaid.

Selle luuletise populaarsus ja mõju sai nii tugevaks, et paljud noored enesetapjad hakkasid otsima sellest surmaminekuku vabadust ja lohutust. M. Kampmaa ütleb selle kohta aga õigustatud pahameelega: „On

1) „Vaba Maa“ 4, V 1921, nr. 35 (s. t. 30), lk. 2.

2) „Talihari“, lk. 43.

3) „Talihari“, lk. 62.

4) „Talihari“, lk. 69—70.

5) „Olion“ 1930, nr. 9, lk. 38.

1) „Talihari“, lk. 31—32.

2) „Postimees“ 3. V 1920, nr. 116, lk. 5.

3) „Vaba Maa“ 3. IV 1920, nr. 75, lk. 2.

4) „Olion“ 1930, nr. 9, lk. 38.

5) „Puudused uuemas eesti luules“, lk. 136.

otse luuletaja mõtte pea peale pööramine, kui enesetapjad oma eluarguses julgustavad endid selle õilsameelse ja kauni patriootilise tunde puhanguga.“¹⁾

Vapratele kodumaakaitsjatele on H. Visnapuu pühendatud veel üks luuletis, mis andnud palju ainet kõnelemiseks, kirjutamiseks ja vaidlemiseks, see on „Sireli“.

„Sireli torkas püssirauda.
Sireli, sireli.
Palju on sõpru langend hauda,
Sireli.“ Jne.²⁾

A. Alle näeb selles luuletises või poeesis H. Visnapuu kordamise rekordi. „Tervelt 35 korda sirelit luuletuse 78 sõna pääle. Omasugune sirelitamise rekord.“³⁾ J. Aavik aga leiab, et „kogu „luuletus“ on kui kellegi vaimuhaige lapsik jampsimine. Visnapuu midugi ei tule see segasus vaimuhaigusest, vaid lihtsast, temale iseloomulisest ulakusest ja iseäratsemisest odavate abinõudega.“⁴⁾

Kõige sellega ei lepi H. Visnapuu ja annab oma vastuväidetes J. Aavikule luuletise „Sireli“ kohta põhjaliku seletuse. Kuna autentne seletus luuletise kohta on küllalt haruldane, siis on see väärt ka esile tõsta. H. Visnapuu kinnitab: „Kõige päält on „Sireli“ kaasiitus, millen sisuga seot sõna sireli täidab sõna kaasiituse aset. Kirjanduslikule inimesele ei tohiks sisugi mõistmine raskust teha. Kevadel, õitsevan looduse seisab sõdur, valvaten vaenlast. Ta on oma püssirauda pistnud õitseva sireli. On õierikas kevad, on õö. Sõdur seisab üksinda valvel, mõelden oma armsama Eo pääle. Eo võib rahulikult magada, sest sõdur valvab. Sõdur tuletab meele oma kodu, oma isamaja, mida ümbritsevad nüüd õitsevad sirelid ning lausub:

Sirelin, kodu, jää sõduri varju!

On õitsev kevad, kuid on siiski sõda. Palju on sõpru langend hauda. Keset õitsevat sirelit seisab sõdur ning otsib sirelist õnne. Kas elu või surm?

Vellena tunneb õitsevan looduse seisest sõdur oma vaenlast ja ta tahaks selle märgiks vaenlasele ulata õitseva sireliokska.

Eks ole sisuline pilt küllalt selge ning mõttekääk järjekindel?

(Ei oleks vast huvituseta selle juuren meele tuletada seda asjaolu, mis mind inspireeris eelmainit luuletust kirjutama. Nägin vabadussõja ühel kevadel rühma sõdureid, kes eelhiinle oma kaassõdureid vahe-tama läksid. Püssiauda oli neil kõigil pistet õitsevad sireliokska.)“⁵⁾

Nii on see paljumõnitatud luuletis tehtud autori-poolse seletusega mõistetavaks kõigile, kes oskavad lu-geda. Pealegi on näidatud tõukejõud, mille põhjal luu-letis loodud. Kahtlematult on Visnapuu vormitaotlused viinud paljud eksiteele. Prantsuse vormikultuse võidu-käigu päevil meie luules polnud mõeldav julgus otsida vormisugemeid meie luulele rahvalaulust, nagu tegi seda Visnapuu. See asjaolu takistas paljudel „spetsi-del“ mõistmast ning nautimast ta vabadussõjaaegset isamaaluulet. See asjaolu ei sundinud „Siuru“ rühma Visnapuu vaatama mitte üksnes kui reeturile luule-tise sisu- ja ainevalikus, vaid ka kui reeturile värsi-vormi alal. Oli siis kahekordne põhjus Visnapuu ja tema loomingu põlgamiseks ning alahindamiseks. Meie teame, et Visnapuu julges omal ajal nõuda „Siurutse-mise“ asemel eesti rahvuslikku kirjandust“⁶⁾, millist

1) M. Kampmaa „Eesti kirjandusloo peajooned“. Neljas jagu, lk. 239.

2) „Talihari“, lk. 29.

3) „Lilla elevand“, lk. 69.

4) „Puudused uuemas eesti luules“, lk. 96.

5) „Agu“ 1923, lk. 474.

6) Vt. pt. Kirjanduslik usutunnistus.

teguviisi talle mõnelt poolt ei suudetud kuidagi andeks anda.

H. Visnapuu vabadussõjaaegne isamaaluule lõpeb väga meeleoluka luuletisega „Eesti“, milles lauliku hing tõttab juba „kaugete randade“ poole. See igatsus on meie verre jäänud eisisadest. Sest:

„Meie kodu mere laias käärus,
mere veed, mere teed.
Meid ei kõida mannerde nõrk määrus,
kitsad teed, ahtad veed.
Meie ihalduste purilaevad,
sõitvad merd, sõitvad merd.
Meres kajastuvad sinitaevad,
kutsub verd, kutsub verd.“¹⁾

H. Visnapuu hindab siin kõrgeks meie maa geograa-filist positsiooni. Merepiir võimaldab avarust, võimal-dab liikumist ja tegutsemist rahvaste peres. Meri mitte ei lahuta maid ega rahvaid, vaid ühendab neid. Mere kaudu võib meile tulla kultuuri ja varandusi. Mere kal-las annab ja avab melle palju võimalusi, millede kasu-tamine nõuab ka ohvreid. I. Reiman peab „Eestit“ üheks kaunimaks lauluks meie kodumaalüürikas.²⁾

Kahjuks pole aga meie mereäärseid asulad rahvus-likus mõttes küllalt puhtad, et igauks võiks häirimata minna nautima suure mere suurt avarust. Näiteks Kuressaarest on laulik väga pettunud ja halvas arva-mises. Samanimelise luuletuse lõpus võtab ta oma pet-tumuse kokku järgmiselt:

„Paar puhmast sirelit, paar väikest last,
paunkõhulist, tõmpjalalist naist — nägudega kuu,
kel kõiki keeli pääle eesti räägib suu,
mis reostada kardab keelest madalast.
Jah! saksikus ja sopp — see linna aare?“³⁾

On selge, et vanade viikingite maa linnaga on enam kui halvasti ümber käidud. Saksikkust ja soppa tuleks linnas vähendada, et see võiks saada eesti linnaks. Selle peab murdma „eestlaste edesründ“, mis peab „Püha Karu“ saatel suunduma „Suisesse loode“.

„Mehed kimplevad, taplevad seni,
kuni viimne vaenlane maas.
Suisesse loode! Hõi! noored ette!
Ärgu lakaku enne me ründ,
kuni me ratsud on astund vette,
rinna vastu seadinud rand.“⁴⁾

Võitlus lauliku arvates ei tohi lõppeda enne, kui kõik saksik on merre pühitud, kuni viimane vaenlane maas ja meie noored võitjana seisavad rinnaga otse avamere ranna vastu. Sellest kõigest on aga veel vähe. Eestlaste edasiründ peab minema kaugemale. Kui on jõutud juba kaldale, siis edasi. H. Visnapuu hüüab:

„Avage maailm! Hõi, vened vette!
Põhjanaan igavest' paika peab.
Saared on meie! Hõi, vastsed ette!
Merede taga mis on, ken teab.
Langevad laastud, ju purjed ulgul.
Võõrad rannad hirmuvad veest.
Kun ja ken on sarnane julgur,
hädahuta pääseb ken eest.“⁵⁾

Praeguse terminoloogia järele võiks nendest värs-sidest välja lugeda militaristlikku sõjahüüdu, suurt eestlaste ekspansioonitungi ennustust, mis peaks suun-duma muistsete viikingite radades ning hoidma hirmul

1) „Talihari“, lk. 65.

2) „Olion“ 1930, nr. 9, lk. 38.

3) „Hõbedased kuljused“, lk. 32.

4) „Ränikivi“, lk. 73.

5) „Ränikivi“, lk. 74.

meredetaguseid rahvaid. E. Hubel hindab aga H. Visnapuu püüdeid tagasihoidlikumaks, kui ta lausub: „See on mehine sõjalaul, aga mitte kahurite ja püsside abil võitluse puhul laulmiseks. Selles hüütakse eestlasi üles vaimlisele edesrünnale. Vaimlised müürid, mis meid piiravad, tulevad maha murda.“¹⁾ Küllap see võib ka nii olla, sest eestlaste vaimugi on küllalt saksikuse kammitsas, ka seda on vaja meres uhtuda, kuni sellest välja selgub, puhas eesti graniit või räni.

Kodumaa, kodunurmed, kivid, puud ja paigad saavad autorile eriti armsaks võõrsil viibides. Sügisel Berliini asfaldil kõmpides leiab ta taskust kivikillu, mis meenutab talle kodumaa, kus pekstakse reht, kust lendavad haned üle ja kus juba „külma pihlamarjadesse purend suhkurt“²⁾, kuid tema peab summama suurlinna käras ja raskes asfaldiõhus, mis tahab hinge matta. Ta satub tõelikkuse ja une vahele.

„Ja äkki sisendab:

maa õitseb päikse all kui voodav niit.
Suits sigituse leivavälju varjab.
Ning tuleb inimene väljult siit,
raudkivid vabrikuteks, losseks harjab.
Linn-elläi, peletis ning sõõras
sööb kõik, sööb kõik ning surma sõõratab.
Taas tuleb inimene väljult uus,
täis punast verd kui oblikas on mahla,
saab uvveks söödaks linna-tõura suus,
kui rohi ablastakse, tõstet mis on kahla.“³⁾

Linna kurnav mõju maale saab H. Visnapuule eriti selgeks suurlinnas elades. Linn imeb maalt oma elu-

jõu, maa on linna toitev põld, niit ja karjamaa. Oleks vaja maa päästa Linna-elläi“ käest. Kuna need värvid on kirjutatud ajal, kus eesti elas suure ja intensiivse linnastumise tähe all, kus talud muutusid rahvast tühjaks ja linnamajade katusealused ning keldrikorterid järjest ikka rohkem täitusid, siis on H. Visnapuu hoiatus küllalt tähelepanuvääriv. Seda probleemi meenutas talle suurlinnas „üts ränikivi“, mis oli jäänud kuue tasku.

„mul poisiksel kui lõppes lingulask.

All Tõõraste ning kaugel Kambja.“¹⁾

See ränikilluke on armastus oma kodumaa vastu, mis kütab südame alati soojaks, kui kerkivad silme ette pildid lapsepõlvest ja kodust. Suurlinnas seistes autor küsib:

„Kun olen, kuhu lähen siit?

Käen pigistan üht väikest ränikildu,

mis tasku jäi, kui lõppes lingupild.

Võib elu veel mind siasinna pildu,

mul kaasan noorusest üits ränikild.“²⁾

I. Reiman ütleb: „See kõlab kindlasti puhtamalt ja intiimsemalt kui *Meil aia ääres tänavas* Koidula tões. Kes tahab süveneda Visnapuu kodumaalüürikasse põhjalikumalt, see peaks tollest ränikillust algama.“³⁾ J. Kärner arvab „Ränikivi“ arvustades: „See poem on minu arust üldse parimaid asju kogu raamatus. Luuletaja on oma lapseunistused kustuvast taevast tihendanud värviküllaseks, aga ometi selgejooneliselt ja otsekui helisevaks salmiks, mis mõjub tõepoolest

1) „Eesti Kirjandus“ 1926, lk. 244.

2) „Ränikivi“, lk. 7.

3) „Ränikivi“, lk. 10.

1) „Ränikivi“, lk. 7.

2) „Ränikivi“, lk. 10.

3) „Olion“ 1930, nr. 9, lk. 38.

**Loosiga mõnes õnnemängus
võid võita, kui õnne on...**

Elukindlustuse poliisiga aga,
mille omandad Ühistegelikust
Kindlustusseltsist „EESTI“,
võidad alati ja kindlasti

nagu kerge sügisõhtu ilmalinna „Õhetavas tulekahju punas.“¹⁾

K(ivikas?) aga ei taha sellega leppida, et autor linnaga kõneleb. Ta näeb selles venelaste Leonid Andrejevi ja Sologubi mõjutust. Ja et on „kõnet eeskätt Tartust, ei või mõõnda sugugi sel ilmsüütu rohelist maalinnal sellist söögiisu.“²⁾ Kahjuks on K. seda väites aga liigagi lühinägelik. Kas pole mitte just Tartu see, kes meie maalt röövinud kõige rohkem jõudu, kelle pärast olnud taludes kõige rohkem oksjone. Kas pole Tartu oma ülikoolist ühe või kahe aasta pärast lahkujate näol muutnud kõige rohkem maal sündinud töökäsi viljatuteks.

Sellele küsimusele annab kõige selgema vastuse H. Visnapuu ise poemis „Tartu oktoober“, milles ta vaatab mainitud linna oktoobris 1905, 1915, 1917, 1918 ja 1924. Igal ajal on linnal olnud ise ilme, ise pale. Kui ta veel 1905. aastal on teatavas mõttes idülliline ja nähtud läbi romantilise poisikese hinge, kes tegi Tähtvere metsas revolutsiooni, siis 1915 on see juba otsene sõjatagala, sest „raudrüütel varitseb Väina taga.“³⁾ 1917. aasta oktoobris:

„Mis inimese oma, võtavad inimekäd
ning oma pärisosa pärib iga rahvas, maa.
Ah, minu kaheks rebit inimsüda nõder
kui lahtimurret sügisuine kõder!
Oktoobriga üks, teine kodumaaga.“⁴⁾

Tartugi pühitseb revolutsioonipulma ja poeet on lõhki kitsub kahev ahel. Ta tahab kaasa minna revolutsiooniga, kuid armastab ka oma kodumaad. Aja arenedes need kaks mõistet muutuvad ikka vastakamaks. 1918. aasta oktoobris:
„Teutoonlaste keiser vangub.
Prantsuse väljadel maetakse Baltia hertsogikroon...
Sündinud Tasuja-kombinatsioon!
Keskaaja udust kerkib Eestimaa.“⁵⁾

Need neli oktoobrit on olnud kõik väga tähtsad Eesti Vabariigi tekkimises. Nende kaudu oleks pidanud täituma meie ärkamisaegsete laulike unistused. Oktoober 1924 oleks pidanud olema ilus ja kaunis Vabas Eestis. See täidab aga laulikut kõige sügavama meelepahaga, sest et see

„Õudselt ning võikalt veeretab kaduva heli.
Tilluke, räpane rüvetab linna patt.
Studioosus naisgümnaasiasti uurib garderoobi,
joomarit raatuse een kütib att,
Adam Novitzki W. C-n kägiseb jazz,
purjus molkus Segerlinin laksatab teisele hoobi,
kuskil kellegi käen välgatab vale äss,
laulatet naine võõra mehega laulatab aset,
professorist kaupmeheni.
serveerivad õhtulavvaks omale klaäi...“⁶⁾

Kas see pole kohutav? Kas selline „linn-elläi“ või Tõuras ei söö neid ära, kes sinna kõiki teid pidi kokku valguvad? Kas see ei sõõruta rahvuslikult mõtleva luuletaja arvates surma? Kaasaegsed arvustajad kinnitavad asjatundlikult, et H. Visnapuu poolt maalitud pilt vastab reaalsele tõsiasjale. J. Kärner ütleb: „Kes tahaks salata, et see on päris „tõetruu pilt Tartu elust“ oktoobris 1924 või 1925!“⁷⁾ L. kinnitab: „See on kaunis huvitav ning elavatempoline laul.“⁸⁾ K(ivi-

ka?) arvates ei tõesta see küll veel midagi, sest „Tartu iseloomustavamaid asutusi pole ei Adam Novitzki ega muud sarnased.“¹⁾ See tõendavat, et luuletaja ise olevat neid pahesid kõiki kaasa teinud, sest midugi ei teadvat ta nende olemasolust. A. Roolpuu on pahane H. Visnapuu järsu ja otsekohese väljenduse pärast.²⁾

On aga selge, et kõik pole korras meie kodumaal. Järeldajaegses pohmeluses ja esimeses vabaduse joo-vastuses on mindud paljudes asjades äärmusteni. Vabastatud kodumaad pole asunud üles ehitama, vaid lagastatakse omalt poolt veel uuesti üle. Hävitatakse ning priisatakse ära see, mis võõrastest jäänud järele. Laulikul on kõike seda valus vaadata pealt, sest see viib kodumaa vastu hukatusele. Ta kisendab otse suure valuga „Maarjamaa laulud I“-s:

„Minu sisikond on must
vaitolemise valkusest;
mina ei saa
vaikida,
sõna on saanud mu suhu,
nüüd pean ma laulma sest:
mina armastan sind,
minu kodumaa pind.“³⁾

See asjaolu annab laulikul õiguse astuda välja oma armastatud kodumaa kaitseks. See sunnib teda kaaskodanikke lagastamise asemel hüüdma loovale positiivsele ja ülesehitavale tööle.

„Hõi, eestlased!
kaevake kiiremini kukersiiti!
kas teie ei tunne,
põlevkivi põleb jalge all
sügaval!

— — — — —
Hõi, viimsed südikad,
tõmmake lihaksed pingu,
enne kui põleb läbi kaitse
ja mullakamar!“⁴⁾

Seda tuld, mis maa all põleb, ei jõua kustutada ühedki veed, sest seda on nii palju. See ootab ainult virku töökäsi, kes ta sealt välja tooksid ja rahvamajanduslikult kasulikult tööle rakendaksid. Kodumaa vajab neid. On saabunud suur tööpäev, millest kõik peaksid osa võtma lauliku armastatud Maarjamaa üleshitamisest.

„Kas sinu süda ja meel
oo, minu Maarjamaa,
ümber ei pööra veel?
Kas ju küllalt ei saa,
kangekaelne sina, ja mureta?
Vaata ometi, maa ja muld
läbi põlend kui tuhk,
vedelaks sulanud kuld,
tilgub verd pää pääle rubiinikild.
Üle maa kihutab hobune tuhkur.“⁵⁾

Need asjaolud peaksid kõik manitsema ühisel jõul looma maale vaimseid ja ainelisi varasid. Meie peaksime kindlustama oma kodu kõigekülgsest. Oleme selle rajanud niikuinii tormide teele, kus tuul alati undab ja vilistab ümber nurkade, uste ja akende. Väga tabavalt iseloomustab laulik meie kodumaa seisukorda luuletises „Tõmbetuul“, kus ta kahes viimases salmis ütleb:

- 1) „Postimees“ 5. VIII 1926, nr. 209, lk. 4.
2) „Eesti Kirjandus“ 1926, lk. 56.
3) „Maarjamaa laulud“, lk. 10.
4) „Maarjamaa laulud“, lk. 11.
5) „Maarjamaa laulud“, lk. 36.

1) „Looming“ 1926, lk. 89.

2) „Postimees“ 5. VIII 1926, nr. 209, lk. 4.

3) „Ränikivi“, lk. 16.

4) „Ränikivi“, lk. 17.

5) „Ränikivi“, lk. 17.

6) „Ränikivi“, lk. 18.

7) „Looming“ 1926, lk. 89.

8) „Postimees“ 24. I 1926, nr. 23, lk. 5.

Osaihing

ILUTRÜKK

Tartus, Võidu tän. 30, tel. 20-75, 21-14

RAAMATUTRÜKK
LITOGRAAFIA
KIVITRÜKK
OFSETTRÜKK
FOTOLITOGRAAFIA
TSINKOGRAAFIA
KÖITEKODA

Tallinna esindus: Kinga tän. nr. 6/8, telefon 438-37

„Tõmbtuul, suur tõmbtuul!
Sajandi ühe läänest itta vuhised.
Hirmsa jõuga idast läände nüüd tuhised,
tõmbtuul, oo tõmbtuul!
Tõmbtuul, oo tõmbtuul!
Vaadake oks! Maarjamaa puul!
Kuhu need paindud! Kaksiti rühib!
Kõik, mis on ird, tuul endaga pühib.
Tõmbtuul, oo tõmbtuul!“¹⁾

Siin on laulik värsis jäädvustanud meie kodumaa geograafilise asendi halvemad küljed. Meie asume tuulepöörise keskkohal, kust üle käivad nii ida- kui läänetuuled ja puserdavad meie kodumaa puude oksid oma soovide ja tahtmise järgi. See on piltlikult või

sümboolselt öeldud nii. Tegelikult meie teame, et seisame ida ja lääne kultuuri vahepeal. Kui on läänekultuur võimsam ja tahab vallutada ida — oleme meie esimesed kannatajad, esimene maa, kust see tõmbtuul üle vuhiseb. On aga idakultuuril soov tungida läände, oleme jällegi esimene maa, kust ta üle tungib. Samas seisukorras oleme ka sel puhul, kui ida tahab ennast lääne või lääs ida tõmbtuule eest kaitsta. Meie maa on esimene vahipost, esimene kaitsebastioon, mis tugevana vastu peab võtma esimesed kõige jõulisemad rünnakud. Ajaloo jooksul oleme neid rünnakuid ja tuulte ülevuhisemisi küllalt tunda saanud. Ja praegugi tulvab kõrvus mõlemalt poolt, nii idast kui läänest. Meie inimesed on kistud kaheks, ida ja lääne kultuuriorientatsiooni vahel. Nad on nagu puudki tõmbtuule käes kaksipidi paindunud. Kui palju on aga meie maal

¹⁾ „Maarjamaa laulud“, lk. 12.

KOHVIK

A
T
E
E
N

NOVEMBRIKUUS

ESTONIA tenori

Martin Taras'e

KONTSERT

JA

Paul Pinna

KÜLASKÄIK

Lähemalt „Postimehes“

olnud neid, keda on üks või teine tuul ära pühkinud, endaga kaasa viinud. Kui palju on meie maa andnud pajuvenelasi Sarmaatia legendikule ja kui palju ekspordime praegu kadakaid endisse Poola koridori. Kas laulik pole neid siin juba kõiki ette näinud. Kui palju seetõttu on kaotanud meie kodumaa. Kas selles olukorras pole tal õigus küsida:

„Mida hoiab mu süda
just nagu vahimees tuulisel väraval?
Võtme verise kätte annud sõda.
Saatusetähti tulen taevalael säraval
süttinud sada.
Kõne on väraval, kõne on Maaramaa õuen:
julgeda ise! tahta ja võtta ise!
võtta või tähe viiekannalise!
Saatusel kõne on meeste kuumavan põuen.
Tuled on tänaval, tuled on vaarade tipel:
võoraste tahtmist ei taha Maarjamaa.
Rahvas on künnisel, kõned on üle ra'a.
Meeste käed on omatahtmise tupel.“¹⁾

Kas H. Visnapuu pole siin prohvetina ette näinud praeguseid aegu? Sellises tõmbtuule pöörises seismissuks on ainult üks võimalus: meie peame ise julgema tahta, otsustada ja ka võtta. Meie peame saama vabaks võoraste tahtmistest, meie rahvuspuu peab ajama juured nii sügavale paesse kodumaa mulda ja oksad kasvatama nii tugevaks, et neid ei painuta ükski tõmbtuul. Meie peame jätma vaidlused ja kaksipidi mõtlemised kultuuriliste põhipostulaatide pärast. Meie ei tohi küsida, kas lääne või ida orientatsioon, vaid meil peab olema ainult üks ja nimelt eesti

¹⁾ „Maarjamaa laulud“, lk. 73—74.

orientatsioon. See võib meid tugeva tõmbtuule eest kaitsta, tulgu see siis idast või läänest.

Laulikul oli julgust ja kindlust seda kõike öelda ajal, kui meil polnud mingit sisemist rahvuslikku ühtlust, mingit kindlat kultuuripoliitikat, kui rahvas oli killunenud üksikute erakondade, rühmituste ja kildkondade pooldajateks, kes ajasid taga ainult omakasu, kelle kultuuriline ja poliitiline vaatenurk oli nii kitsukene, et sealt ei näinud kaugemale oma ühepäeva kaukahuvist. See oli maale ja rahvale küllaltki lootusetu seisukord, mida laulik pidi valutava ja verdtilkiva südamega pealt vaatama. Ta ütleb:

„Kust tuleb laulikule trots ja usk,
kui rahvas täidab võõra vere tahtmist,
kui näed ainult kulla kauka ahtmist,
siis laulu-ind on ainult valus tusk.“¹⁾

Pole ju sel puhul laulikul ütelda midagi head ega meelilendavat. Kuid ta laulab siiski. Jõudu annab talle armastus kodumaa vastu. Ta kinnitab:

„Su järvikud ja vaarad, metsaniit,
neist tuleb tuge minu südamele.
Ja mina laulan looten sellest sulle:
mu süda siin ja ma ei lahku siit.“²⁾

Ainult kindel eneseteadvus võib päästa meie maa ja rahva. Siia-sinna kõikumine, omavahel jagelemine tuleb jätta. Tuleb erakonnapoliitika asemel hakata ajama ühist rahvuspoliitikat. Meie peame vaimselt vabanema saksa, prantsuse ja inglise kadaklusest ning meie maa ei tohi kasvatada enam pajuvenelasi, vaid meie peame saama ka vaimselt ja majanduslikult iseseisvaks, samuti kui oleme seda poliitiliselt ja juriidiliselt. Kõik ohud pole veel kaugeltki möödas. H. Visnapuu hoitab:

„Oi, sina, minu südame Maarjamaa!
Ei ole veel mööda
kõik sinu katsumised ja vaevad.
Veel on õõ,
mis süngistub aeva.
Sa oled lopsakas söödamaa
võõrastelle täkkudelle,
sa,
minu südame Maarjamaa!

Veel on Teutoonia
raudriie su villase vammuse vastu.
Mina kuulen,
alalõpmata kohiseb Sküütia,
Neeman ja Visla tõusevad kallastest,
Väinajõe suurlinna lõust
sirutab katsesarvi
sinu saarte
ja aarete
perra.“³⁾

Tagantjärele meie võime ainult imetleda, kui võrra on suutnud H. Visnapuu ennustada ja aastaid ette näha olukordi, milledega meil tuleb tegelda tänapäeval, või, mis tänapäeval tõeks saamas. Meie teame, kui tugevasti „Teutoonia“ raudriie“ on seisnud meie villase vammuse vastu, teame, kuidas sealtpoolt on nilpsatud meie varanduste järele, kuidas meid sealtpoolt on „seljatakka raiutud kui laastu“. Neist salasepitsustest on „teutoonlaste“ riismete maalt lahkumise puhul anno domina 1939 mõnedki selgunud. Palju aga jääbki veel selgumata. Nende salasepitsuste ja seljatakka löömiste kõrval võib teiselt poolt näkkulöömise üle tõesti

¹⁾ „Maarjamaa laulud“, lk. 75.

²⁾ „Maarjamaa laulud“, lk. 75.

³⁾ „Maarjamaa laulud“, lk. 18.

rõõmus olla, nagu soovitab seda laulik. Seal sa näed, võid tahta ja anda, kaubelda ja otsustada ise, mida sa seljatakka salaja kallaletungimise ega õonestamise puhul ei saa kuidagi teha. Üldiselt pole aga midagi selles olukorras peale hakata harilikku kaitsetaktikaga. Laulik küsib:

„Mis jõvvad sina kahuri ja püssirohu jõust,
kui parvede järele parvi
sajab kui rahet
relvastet mehi su kantside alla.“¹⁾

Kes pilluvad õhust alla pomme ja tilgutavad taeva alt mürki.

„Sa kaevad savvi, turbasse: ons see metall?
Dreadnought ei pesitse su lahteden, vaid kaur,
ja aeroplaani asemel su õhku kaaren lõikab.“²⁾

Nii ei jõua H. Visnapuu arvates ainult relvadega nende parvedele midagi teha. Ta hüüab ahastades: „Oo, sõge Maarjamaa, ka sina püssirohtu tambid?“³⁾ ja hoiatab teisel juba „Kalevipojast tuntud motiiviga:

„Ja kui sa püssi hoiad nagu oma armukest,
sa ühel õudsel päeval jahmataden märkad,
et hirmsa verekaotuse järgi ärkad.
Tund reetlik relva kättemaksu tulnud sest.“⁴⁾

Veel lisab ta, et relva loonud isand muutub alati selle orjaks ja relv saab talle sama painajaks ja karde-tavaks kui hunt kuradile. Seepärast hoitab laulik tõsi-selt ühekülgse relvastumise eest. Ta ütleb ja palub:

„Mu meele maa, mu vaene süda aimab tiht
veel toonast hirmsamat, kui oled seni näinud.
Ja palub sinu eest, kui aja kerililaud on käinud,
et verist lõnga sinule ei ketra lüht.“⁵⁾

Sama luuletise esimeses värsis ta õhkab: „Mu meele maa, kui vähe sina oma lastest hoolid!“ Luuletises „Sinu vaim“ ta ütleb:

„Õo kasvab suureks hirmsa kiirusega,
ta pisilased pesitsevad ajju
ja asjadesse, mis meid piiravad.“⁶⁾

Tuletame meele, et luuletis on valminud ajal, kus H. Visnapuu pidas ägedamat võitlust „Kultuurkapitali seaduse“ eest ja meile on kõik selge. Relva kõrval on võimsaks kaitsevahendiks ka rahva rahvuslik meelsus, vaimne küpsus ja valmisolek. See oli aga riigijuhtide poolt sootuks unustatud. Oldi vaenulik vaimse loomingu vastu. H. Visnapuu aga nõuab ka sellele väärilist osa ja suuremat tähelepanu. Maal levivad küll ristleva tõmbtuule, küll muudel mõjutustel mitmesugused pahed, millele ta juhtis tähelepanu luuletises „Tartu oktoober“ ja millist asjaolu ta veel kord rõhutab luuletises „Sinu Vaim“. Kõiki neid rahva elujõudu nõrgestavaid pahede batsille on võimetu tapma elektrivalgus, vaid selleks on vaja vaimuvalgust. Selle eest aga ei hoolitseta. Kodumaa laseb oma lapsi pimeduses sihitult ringi sumada, olevatki vähest valgust ja vaimu pimestada odrast ning kartulist aetud mõru mahlaga. Selle vaimu lend on aga võigas ega vii rahvast edasi vastu paremale tulevikule. Sapiselt sõnab laulik: „Sa oma vaimu isegi aaks kukersiidist“⁷⁾, kuid see vaim ei valgusta. See vaim ei kaitse ega seda suudeta kaitsta ka üksnes püsside ega kahuritega. Selles olukorras võib relvakandjat tõesti tabada sama relva needus, mille ohvriks langes „Kalevipoegki. Luuletaja saaks sellest veel aru:

„Kui meie müüriksime omi kaldaid,
kui meie ehitaksimegi veel,
püss ühen käen ning labidas teisen,
kergemaks läheks meel.
Ei, meie muutume püssi all veiseks,
sööme üks teist — põhjuseks maad tald vaid.“¹⁾

Sel juhusel kraaksus Eestimaa kohal juba kaarnate rodu ja õigel vaimul pole siin enam kodu. On kõik asjatu jant. Kodumaa kohal lehvib roiskuse läkatav aur ja kopitunud hais, nagu ta ütleb luuletises „Eesti parnassil“.²⁾ Kõigi mõistuse reeglite järgi käies peaks laulik lahkuma selliselt „Eesti parnassilt“. Seda ta siiski teha ei saa.

Kuigi tõmbtuules asuva Maarjamaa olukord pole hea ja ta summas vaimses pimeduses, on see maa laulikule siiski armas, sest see on ta sünni- ja kodumaa.

„Ma tulen lauluga su vaaradelle,
su lammele, kun lõhnab sõnajalg,
laasmaistuule, kun ara hirve jalajalg
mind juhüb üksikuile radadelle.
Su häilud, järvikud mind meelitavad sala
kui linde nende haudumise ala.
Mind kutsuvad vallseljakud ja tagamaad
ja sinu hajakõrgustikud, minu sünnimaa.
Su soile, aheljärvestikkudelle,
mind tõmbab nagu vesivutti vaist.
Su juure tulen tagasi ma kaugeist maist
kui rändaks vastu enda valguselle.
Ja sinu orukülla, erakelamusse
ma süüvin nagu õnnistetud pühakusse.
Ah, ma ei küsi eales, vaene, rikas sa,
mu sünnipaik, mu südame ja meele Maarjamaa.“³⁾

Laulikul on palju, mis teda kodumaaga ühendab. Kurvast ja viletsast olukorrast hoolimata saab ta siiski Maarjamaale pühendada ka helgemaid värsse, nagu luuletises „Kevad mu kodumaa“ või „Vikerlaste veri“. Neis lauludes võlub poeti jälle kodumaa oma ilu ja meri oma avarusega. Ka mandrimeest täidab kevad suure igatsuse ja rahutusega, kui meri vabaneb jääkatetest. Kuigi tal tallis ammu uhke piimakari ja salvedes on rohkesti nisuteri, ning kodu kõigiti korras ja kaunis, kisub midagi ikka ulale. Rahutus hinges ei anna asu ka siis, kui „ma mulda värskesse viin teritatud saha“. Laulik arvab:

„Ah, see on minu vana vikerlaste veri,
mis kevadeti kohab, et jääb kurtma rind.“⁴⁾

Küllap see vikerlaste veri köidab autorit ka kodumaaga, kuigi siin tema rõõmud on ahtakesed ja harvad kui jõlutuled, nagu ta seda kurdab luuletises „Meie rõõmud“. Muret ja vaeva on aga palju. Oma mured laulik surub alla ja ihub ainult teiste eest relvi, kuigi tal rahu ja rõõm on otse padja alt ära võetud. Ta on „oma rahva saatustki vaadanud seest, see sisaldab sööva lahu“⁵⁾, mis ei anna talle rahu ega lase maitsta rõõmu. Milline siis on see rahva sisemust sööv lahu? Kas sellele ei anna mitte vastust sama luuletise lõppvärsid:

„Oo, need seitse sammaldet sāngi —
neisse maet nüüd vihanõud.
Kaevan, kaevan, kuni lahti saan mõne.
Sina, murelik, kaevama mine.
Hirmust hirmsam on valu lõhkejõud.
Kaua sellega tahate māngi?“⁶⁾

1) „Maarjamaa laulud“, lk. 14.
2) „Maarjamaa laulud“, lk. 33.
3) „Maarjamaa laulud“, lk. 33.
4) „Maarjamaa laulud“, lk. 34.
5) „Maarjamaa laulud“, lk. 34.
6) „Maarjamaa laulud“, lk. 26.
7) „Maarjamaa laulud“, lk. 26.

1) „Ränikivi“, lk. 62.
2) „Ränikivi“, lk. 58.
3) „Maarjamaa laulud“, lk. 72.
4) „Maarjamaa laulud“, lk. 17.
5) „Tuulesõel“, lk. 35.
6) „Tuulesõel“, lk. 35.

Kas see sisemust sööv lahu pole mitte Balti parunite järelejäänud restid oma seitsme sammaldunud sajandiga, kes söövad ja õnnestavad meie vabadust ja rahvast sisemiselt. Lauilik küsib täie õigusega, kaua selliselt lastakse mängida, kaua meie peame veel vaimset ja majanduslikult orjama ning ise kasvatama ja toitma seda söövat lahu. Irooniliselt küsib laulik:

„Sa ihkasid vabadust, kodumaa.
Kuidas, ütle, oled nüüd vaba?
Ühest viirastusest ma lahti ei saa,
sinu varjul on taga saba.“¹⁾

Selle saba tõttu on ka rahva leivalaua uured risti ja laud ise pole kuigi lai ega rikkalikult kaetud. Võõrad

„kuldset käed ei pigista soojalt.
Üle Eestimaa langenud kullahall,
kiitust selle nõutakse loojalt.“²⁾

Võõrad aga mängivad rahva südamega kui palliga. Teevad valu ja häbi laulikule, sest tema suu sügeles rõõmulauludest, aga olukord paneb suhu mureviisid. Rahvas on pandud orjama võõrkapitali. Ja meie teame, et mõisade eest tasumaksimisega suurendati veelgi Balti parunite kapitale ning seega nende eesti rahva kurnamisjõudu. Lauilik võib täie õigusega küsida:

„Aost aoni tallab sinu jalg.
Ütle, kellele sõtkud leiba?“

Ja samas ka ise vastata:

„Mina näen, võõra mehe see jälg,
üle astub mis lapse laiba.“³⁾

See võõras vari või vabaduse varju saba teebki kodumaa silmad kurvaks. Nendesse silmadesse vaadates laulik näeb alati midagi kurba, päikest ja rõõmsat taevast aga väga harva. Selle kohta ütleb ta luuletises „Sinu silmad“:

„Vahel oled silmest nii tiiras.
Tulen südamen ebalema,
oled sina, kodumaa, armas.
Ja siis vaatad jälle kui ema,
nagu lapsel su vaade siiras.“⁴⁾

Kodumaa peab vabanema ka võõra vaimu ja kapitali orjamisest. Selleks peavad kõik kaasa aitama. Kõik maine on vaid ajaline, kuudeks ja aastateks. 1931. aasta jõululaupäeval kirjutatud luuletise „Kolm kiitimat kodumaale“ lõpus laulik kutsubki südamlilikult:

„Sa tule koju võõraist ilmadest
ja seisa sääl, kus südamesse uks.“⁵⁾

Võõraste „ilmade“ all on mõeldud siin teutoonlaste toodud usku, eesti rahva vaimu kõige suuremat pimestajat ja kütkestajat. Kõik värvilised sulad ja ilusad sõnad on usu ümber punutud ainult petvaks kirjuks vööks, millega saab siduda rahva vaimu, et seda siis püüda endale toiduks kui kuuliga läbilastud hirve. Ka nendelt usu eksitule radadelt on laulikul vaja oma rahvast ära kutsuda ja juhatada sinna, kus leidub tõesti südamesse uks.

Oma isamaaluule hilisemas toodangus heidab ta põgusa pilgu kaugemasse ajalukku. Luuletuses „Kelchi kroonikat värssidesse“ ta kirjeldab seitsmeteistkümm-

nenda sajandi lõpul olnud suurt näljahäda ja küsib lõpuks:

„Issand, karistanud oled meid mille eest?
Sinu tarkus on suur ja armas Sinu paradisi?“⁶⁾

Luuletises „Kolm korda maetud“ teeb ta linnulennulise ekskursiooni Eesti rahva ajalukku ja leiab, et tema kodumaa ja rahvas on kolm korda ülekohtuselt ning elusalt maha maetud usutoojate poolt ja peatsisse pandud ristilöödud Jumala maal, kuid see pole suutnud meid murda.

„Kolm korda ju oled maetud —
ikka tõusnud oled sa maast,
ikka veeretand haualt pae
ja võitnud, Eestimaa.“⁷⁾

Oma senise isamaaluule, milles kajastanud lauliku täie südamega kaasaelamine kogu kodumaa ühiskondlikule ning riiklikule arenemisele, lõpetab ta kahe prohvetlikult ennustava luuletisega: „Idaruum. Meie vastus haakristile ja Eestimaa koloniseerijatele“ ja teine eesti noorusele „Ü. E. N. Ü-le õnnistet *Hakkame kiinni päikesest!*“ Esimene nendest püstitab meie tuleviku rahvusluse ja majanduse programmi, teine riivab usu- lisi ja majanduslikke küsimusi.

Võimsalt ning ennustuslikult kõlab „Idaruum“:

„Ei suutäit õhku, ei jalatäit maad
Eestimaast
preisi ratsudelle ega jalameestele!
Eesti rahvas ei ole laast
jändrikust männist,
mis on jäetud luiteliivale,
vaid võidukas mastipuu,
tormis ja tuules.
Nagu männik tihe
katab oma rahvas tulevikus Eestimaad.
Ei siin idane ükski võõras seeme.
Rahva asemeks sood ja rabad teeme.
Kaks miljonit võsu
ühe miljoni mahatallatu asemele!
Siin veel kivid kisavad
junkrute jalajälgedest
ja nõrguvad naised ristluist ja jalgadest,
mälestades aastasadade rasket rivi.
Laiuta lõuga,
seitsmepäine junkurlik lohe
ja ründa jõuga!
Lugege Võnnu alla mahalöödud päid!
Inimlik õigus ajaloo tulla rühib.
Idaruum pole meestest tühi,
junkrute päevad on maa päält pühitud.
Nagu väike planeet
suurte taevakehade keskel, —
tasakaalustet looduse jõuga,
rändab Eesti.“⁸⁾

See elamuslik, ülevalt, julgelt ning siiralt sõnastatud luuletis liigutab igat, kellel rinnus vähegi hellemaid armastundeid meie kodumaa vastu. See köidab patrioote samuti kui „Kodumaa laul“, „Ole tervitet, tervitet“ või nukker „Tõmbtuul“. Ta nagu ennustaks praegust sakslaste lahkumist Eestist, kui ütleb, et „junkrute päevad on maa päält pühitud“. Tema ülesseatud ideaalid on taotletavad ja nende poole peaksime püüdma kõik, et ei saaks idaneda meie kodumaal võõras seeme. „Idaruumis“ esitatud ideaalid on kooskõlas meie riigijuhtide soovidega. Lauulik on rahva juhtide ja nende ideaalidega leidnud ühise keele, mis laulikule ja rahvale peaks tähendama mõlemale suurt võitu.

7) „Üle kodumäe“, lk. 128.

8) „Üle kodumäe“, lk. 145—146.

1) „Tuulesõel“, lk. 38.

2) „Tuulesõel“, lk. 39.

3) „Tuulesõel“, lk. 38.

4) „Tuulesõel“, lk. 36.

5) „Päike ja jõgi“, lk. 11.

6) „Põhja valgus“, lk. 52.

Luuletises „Hakkame kinni päikesest“ juhib ta rahvast jälle tagasi päikese juurde, mis on kõigi elu allikas.

„Hakkame kinni päikesest!
Päike on paistnud inimhinge,
õõ on taganenud südameist.
Lahkume suletud sadamaist.
Helenda südame kõrgepinge!
Hakkame kinni päikesest!
Päike on peidet eesti mulda.
Valgust rabad ja vilja sood
ihkavad anda. Ja merivood
rannale kannavad kala ja kulda.
Hakkame kinni päikesest!
Rahvaste viha meid enam ei talla,
töö on ju tööle annud kätt.
Silmadelt võta valurätt.
Päike, mu südame tuli, võid tulla!
Hakkame kinni päikesest!
Kosed kohavad käte rammust,
mastidest merel laulab laas.
Tulitse süda ja lillitse aas!
Tuleme noored, laul kuulda me sammust.“¹⁾

See noortele, eesti rahva ja maa tulevikule pühendatud laul on samuti võimas, haarav, kaasakiskuv ja ühtlasi ka mõttesügav. Kui elustuks muistne päikeseusk ja inimesed vabaneksid ristiusu lihasuretamisest ning umbsetest katakombidest, vahest oleks siis tõesti rohkem rõõmu, uljust, jõudu ja julgust meie kodumaal. Kuid ränka ristiusu iket ei jõua murda nii ruttu isegi pappide purelemised ega kaklused kirikupäevadel ning piiskopi tooli ümber. Nii võrd kaua on alandlikkust tuubitud eesti rahva hinge, et seda ei suudeta välja juurida ühe põlve jooksul ilma riigivõimu abita.

1) „Päike ja jõgi“, lk. 6.

H. Visnapuu on olnud ainsam järjekindel isamaaluule viljeleja Vabariigi esimestest päevadest kuni viimase ajani. Ta on selles suhtes olnud nagu äraandja meie rohkete laulikute ridades. Ta on julgenud avalikult ütelda, et ta armastab oma kodumaad ja laulda tema muredest ning rõõmudest, nagu tegi seda omal ajal L. Koidula. See-eest on ta oma kolleegide käest saanud küllalt tõrelda ning alavääristada. Ta isamaalaulud on tembeldatud verevaaseteks, tühjaks poosiks ja asjatuks vigurdamiseks. Nendele pole osa arvustuse poolt antud mingit väärtust ega osatähtsust tema loomingus. Näiteks ütleb J. Kärner 1927. aasta luuleülevaates „Maarjamaa laulude“ isamaaliku osa kohta: „Mulle näib nimelt, et Visnapuu selles kogus jälle kord esiteks väga laialt „žongleerib“ sotsioloogiliste „probleemidega“ ja teiseks „žongleerib“ ka „Maarjamaa“ mõiste ning sellega seotud „isamaaliste“ tunnetega. Asi seisab nimelt selles, et suggestiivse jõu ja kujukuse poolest otseselt „Marjamaa lauludeks“ nimetatud kui ka teised ühiskondliku ja rahvusliku „põhiheliga“ luuletused iseenesest meeldivad muidugi, ometi moodustavad nõrgema poole kõnesolevas kogus.“¹⁾

A. Kivikas ei saa „Maarjamaa lauludele“ midagi ette heita ega ka kiita. Talle ei meeldi H. Visnapuu isamaaline luule, see olevat kuiv, hootu, paremal juhul ainult kordaläinud töö.²⁾ See kõik pole aga takistanud H. Visnapuud laulmast oma kodumaast. Miks, sellele vastab ta ise „Marjamaa laulud VIII“ järgmiselt:

„Kuis mina julgen laulda oma viit,
kui rahvas jälgib teisi nagu vari?
Mu südamen ja kätel sama veri,
mu süda siin ja ma ei lahku siit.“³⁾

1) „Looming“ 1928, lk. 260.

2) Vt. „Looming“ 1928, lk. 351—352; „Postimees“ 28. II 1928, nr. 58, lk. 4.

3) „Maarjamaa laulud“, lk. 75.

A.-S. Kauba Pank

Tartus, Suurturg 12
oma majas

Juhatuses telef. 22-09
Kodukeskjaam telef 41-40

Oma kapitalid ca Kr. 550.000.—

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Kindlustuse Aktsiaselts EESTI LLOYD'I Tartu peaesindus.

Mõtisklusi uuest kunstitemplist

SEL AASTAL avati Tartus „Vanemuise“ uus teatrisaal. Mõte, mis nii kaua küpses ja kristalliseerus, idanes siiski lõpuks, kasvas ja kandis viljagi. See seik peaks Tartu teatrielus evima murrangulise tähtsuse, sest senini sõna otseses mõttes ei olnud Tartul nõudeile vastavat teatrisaali. Endine „Vanemuine“ pidi seltskonda teenima väga mitmekesisis eluavalduis, seepärast ei saanud see ühtegi temale pandud ülesannet täita maksimaalselt. See oli juba tehniliselt võimatu, sest teatrisaal ei saa olla ühtaegu kontsertsaaliks ja seltskondlike pidude ruumiks. Lühidalt: Tartu teatrielu kiratses seepärast, et polnud kohta, kus „head teatrit“ teha.

Nii olid möödunud ajad teatrile nagu halvad ja head korraga. Halvad seepärast, et kohta, kus mängiti, ei võimaldanud välja panna kõike, mida juhtiv ja teostav personaal suutis. Head aga seepärast, et kõik eksimused, vead ja jõuetused oli võimalik veeretada halvale teatrisaalile. Hea oli öelda: meie võime hästi, aga pole kohta, kus võimeid näidata.

Aga oli veel (ja paraku on vist praegugi) ras-

kemaidki katsumisi, millest kõigest oli end nii kerge puhtaks pesta. See oli see teatrikriis (mille majanduslik olemus seisab selles, et teatri kulud ületavad tulud ja mis väliselt avaldub selles, et saal on etenduste ajal pooltühi). Siis oli kerge enesele õigustust otsida ja vihjata teatrisaali puudumisele. Pole saali, seepärast pole ka inimesi. Kerge oli seda öelda ja põhjus öeldud uskuda. Asi klappis. Pääses publik, pääses teatripersonaal, pääses arvustuski.

Teatrikülastaja ütles: mis ma sinna teatrisse lähen, kui ma seal midagi ei näe ega kuule! Mängija ütles: kuidas ma mängin, kui on nii kitsas, pime ja umbne! Arvustaja ütles: kuidas ma nõuan, kui saäl olnud teisiti ei lubagi!

Jah, olud aitasid.

Aga nüüd ei aita enam. Olud on kõrvaldatud sellest ahelast. Lõpp sofistikal.

See on loogika: kui teatrikriisi põhjustas halb teatrisaal, siis peaks nüüd kriisil olema lõpp, sest viga on kõrvaldatud. Kui aga kriis kestab, siis pole süü halvast saalis ja pole seal ehk 100%-liselt kunagi olnudki.

Kas aga rahvas tõesti on jälginud teisi poeete rohkem kui H. Visnapuu, on alles selgitamata küsimus. Sellist meeleolu on osatud luua ainult teiste poeetide poolt, kes arvulises enamuses. Kaasaegsetest ei saanud H. Visnapuu selles luuleliigis kaaslast. Alles noorematest on J. Sütiste ja E. Hiir astunud samadesse radadesse, kuid nendegi käsi pole seetõttu avalikkuse ees käinud hästi.

I. Reiman julges H. Visnapuu kodumaalüürikale juhtida ulatuslikumalt tähelepanu. Ta soovitas: „Seda peaks sõeluma ja läbi katsuma ja ootamatult võime sealt leida rahvusliku monumendi, mis seni otsekui klauni mantliga oli varjatud. Rebeneb klauni mantel, mis väljastpoolt visatud luuletaja õlgadele, ja näeme äkki tõsist inimest, kelle südames karm valu ja õrn hellus põimuvad Estonia sümboli ümber.

Liiga vara on mättasse matta möödunud päevade loomingu. Kirjanduslik kriitika peaks sündima uue

tähe all, näidates kätte need varad möödunud päevade loomingu, mis on omal ajal sündinud elulisest tarbest ja millele võorad estetiitlikud tõmbtuuled. Seda peaks ennem nägema ja kuulma. Sealt edasi jätkuks loomingu, mis eluga juba kindlamas lepingu vahekorras. Ja see oleks eesti kirjanikkude loomingu.“¹⁾

K. Ehrmann „Maarjamaa laule“ arvustades kinnitab: „Visnapuu patriotism, mis selles kogus mõjuvalt esile tuleb, on lauliku sisetunne.“²⁾ Ka J. Libe kirjutab „Maarjamaa laulude“ kohta: „See teos ei ole mitte tindiga kirjutatud,“³⁾ vaid on pööret tekitavaks nähteks meie kirjanduses.

H. Visnapuu isamaalüürika vaatlemist lõpetades peame meiegi mõnna, et ta on sellel alal suutnud pakkuda väärtusi, mis ei tuhm ja mida pole meile seni suutnud anda meie teised luuletajad. On ka arusaadav, et ta isamaalüürika ei kõnele kõigile ühesuguse jõulikkusega ega sugestiivsusega. Eks seegi lüürika leia inimese hinges vastuvõttu ainult seevõrra, kui seal on selleks kõlapinda ja keeli, mida saab helisema panna. Kel aga isamaalüüriku tunded üldse puuduvad või on sootuks teise põhitooniga kui Visnapuul, sellele loomulikult ei kõnele tema isamaalüürika midagi. Selles pole süüdi aga luule, vaid luule lugeja.

Parimaid ülesvõtteid
üliõpilasist teeb

foto graaf *E. Saar*

Telefon 22-41.

1) „Olion“ 1930, nr. 9, lk. 40.

2) „Eesti Kirjandus“ 1928, lk. 334.

3) „Vaba Maa“ 24. I 1928, nr. 19, lk. 7

Ergo: kohustusi tuli juurde publikule, näitlejatele ja arvustajale!

Nüüd teatrisse mitteminekut pole enam võimalik nii lihtsalt vabandada. Nüüd pole enam tarvis venitada kaela, pingutada silmi ja teritada kõrvu. Nüüd näeb ja kuuleb hästi. Akustika on hea või veel rohkemgi, väljavaade igas suunas paeluv. Lühidalt: teatrisaal ei jäta enam midagi soovida. Nüüd peab minema kõik ladusasti.

Agas kui siiski ei lähe. Kui inimene nüüdki ei lähe teatrisse, vaid kinno või lokaali ja kriis püsib endiselt. Mis siis teha? Kust otsida viga? Keda süüdistada? Kuidas olukorda parandada?

Saal on praegugi etenduste ajal pooltühi!

Koht, mis arvati enne kõige kurja tõve põhjuseks, on nüüd kõrvaldatud, aga meie teatrikriis — kurb küll — kestab.

Nagu ajakirjanikele antud jutuaajamistest selgub, ei ole „Vanemuine“ andnud kuu aja jooksul nii palju puhastulu, kui temalt seda loodeti. Kui teatud ajapiiril pidi teater andma juba mingi summa puhastulu, siis oli see jõudnud selleks ajaks kogusummas s. t. sissetulek pluss väljaminek ainult teenida selle puhastulusuuruse osa, rääkimata puhastulust enesest!

Ka teatri küte võtab nüüd võrratult suuremaid summasid, kui varem aastail. Sõnaga: teatri väljaminekud on tunduvalt suurenenud (kui siia juurde arvata veel ümberehitusega tekkinud võlad). Üsna selge, et sissetulekud peaksid nüüd hoopis suurenema. Agas nad ei suurene. Ja kui, siis visalt. Nagu näha, olukord ennustab kurja lünka. Millega seda täita?

Kas aitab, kui repertuaari teha sisult kergemaks. Võib-olla, et „kergele“ tükile tuleb publik kergemalt, aga üldine teatritase selle vastu võib seesuguste ümberkohendamistega pinna hoopis alt kaotada.

Agas mis teha, viga tahab parandada. Ei või siin süüdistada umbropsu kedagi, sest kõik ju tahavad hääd, halba ei keegi.

On kurb, et Tartu teatrikriisi põhjuseks ei olnud ainuüksi halb teatrisaal. Põhjuste põhjust tuleb siiski otsida mujalt. Kust nimelt, peab siin esialgu lahtiseks jääma.

Kuid ühte võib küll soovitada, kuidas seda viga saab mõjukalt parandada. Ja see tee juhiks meie pilgud meile enestele.

Palju käime meie ise teatris? — Meie loeme teatrikriitikat ja kurjustame ühes kriitikuga, kui mõni hea tükk kaob ruttu lavalt teatripubliku puudusel. Mis õigusega? — Oleme meie ise kaasa aidanud selle tüki lavalpüsimiseks?!

Ei ole kahtlust, et selle koha pealt on olukord pisut hell ja valus.

Akadeemiline kodanik peaks esmajoones kultuurikandjana olema eestvedajaks igas sellela-

N Ö R D I M U S

EEDA KOOK

*Kõliseb asfaldist teedel
taas*

lehtede valgevask.

Kassiahas, alleedel

käib

viinakuu tuulispask.

Katustel pilvede kukerpall.

Majadel kaame mask.

Tänav on tühi ja nukker,

kui

joomari rahatask.

Kollatõbiseid oksid

mu

hingeni koolutab kask.

Vaksalist ninna lööb koksid

lõhn.

Mõtteisse — mahalask.

dilises ürituses. Kuid vähemalt senini pole ta seda ülesannet maksimaalselt täitnud. Kes on aastate jooksul külastanud kõiki „Vanemuise“ etendusi, teab, et Tartu teater ei saa uhkeldada akadeemilise pere rohkusega oma küllastajate hulgas.

Just üliõpilastel ja koolinoorsool lasub kohustus tihendada seda vaimset võrku, mis ärataks pisut publiku laiemate hulkade huvi teatri vastu. Ei saa seda kuidagi tagasi tõrjuda, et me oleme olnud selles küsimuses pisut loiud. Siin tuleks uuesti ärgata ja äratada!

Kuidas meie ka seda ei võtaks, kuid Tartule, kui ülikooli linnale, ei ole see kuidagi auks ega iluks, et tema teater heitleb kriisiraskustes.

Ei ole siin õiglane ainusüüdistada saali, näitlejaid ega repertuaari, vaid ka publik on unesegane, teda tuleb uuesti äratada, teda tuleb välja talutada kopitavast kinost ja enda eeskujuga juhtida õhurikkasse teatrisse.

Selleks võib ja õieti peabki kaasa aitama meie akadeemiline pere.

Laevaäri

ERNST BERGMANN & Ko

Tallinn, Vabadusväljak 7—5

Telefon 467-31

Tähelepanekuid

LONDONIST

3. Tudengid.*)

Nagu kõik inglased, on ka inglise tudengid vaimustatud igasugustest demonstratsioonidest ja meeleavaldusist. Pole vist ühtki plakatilega rongkäiku linnas, millele nad kaasa ei lööks. Isegi töötute omis võid näha kaasa marssimas Oxfordi ja Cambridge'i tudengeid oma talaaritaolisis univormes ning Londoni üliõpilasi harilikus ristiinimese riietuses. Viimased korraldasid läinud aastal veel omamoodi nalja-demonstratsiooni, mille eesmärgiks parodeerida asumaade nõudmisi. Kanti plakateid „Meie nõuame Ameerikat!“, „Ja kuidas oleks lugu Kanadaga?“ jne.

Vannus ülikooles, nagu Cambridge ja Oxford, on aga üliõpilastel teatavalt päevil otse püritu vabadus jandamiseks. Üks säärasteist päevadest on 11. november, mil inglased pühitsevad vaherahu ja mälestavad oma langenuid Maailmasõjas. Sel patriootilisel suurpäeval müüritatakse kõigis impeeriumi osades punaseid moone „Haig fondi“ heaks, mis mõeldud sõjaväeläidide toetamiseks. Need rüüdest valmistatud lilled peavad meenutama sõdurilauliku sõnu: „Kui murrate truudust meile, kes sureme, siis me rahus ei maga, kuigi moonid õitsevad Flandria väljadel“.

Sel päeval ilmuvad hiiglasuured reklaamplakatid punaste moonidega, kõik inimesed kannavad moonikimbukesi rinnas, Westminster Abbey ees punetavad miniatuursed kalmistud tibatillukeste puuristidega, igale punane moon külge köidetud. Toimub kaheminutilise seisak, tseremooniad, aktused. Kesklinnas toimub pidulik kontsert, kusjuures raadiokuulajatele ka täpselt kirjeldatakse sellest osavõtvate kuninglike isikute riietust...

Cambridge'i tudengid aga räägivad vaimustusega, kuidas nad sel päeval end maskeerisid ja publikult raha korjasid. See pole harilik tagasihoidlik korjandustöö, vaid maskeerituil on õigus iga vastutulijat igasuguste võtetega nii kaua pinnida ja kimbutada, kuni midagi antakse. Kujutlege vaid ahvikostüümis üliõpilast ronivat politsei turjale ja meest nii kaua vintsutatavat, kuni selle taskust 10-šillingilise kätte saab!

Viimandal novembril, „Guy Fawkes'i päeval“ on tudengitel jälle erakoralseid vabadusi. Siis võib turuplatsil tuld teha ja põletada muude huvitavate asjade hulgas omal algatusel näpatud politseikiivreidki.

Korjandused, mis üliõpilasorganisatsioonid ise ette näinud, viiakse läbi niisama suurejooneliselt. Kui näit. vaja koguda raha Hispaania vabariiklaste jaoks, praevad tudengid uulitsal vorste ning müüritavad neid möödkäijatele, paar šillingit tükk jne.

Kuna organisatsioonid on enamasti poliitilist laadi, pole kuigi haruldane, et näit. fašistlikud ja sotsialistlikud koondised üksteise miitinguid ja demonstratsioone kõigest väest rikkuda püüavad. Minnakse suurel hulgal teiste koosolekuile, alustatakse nende laulude parodeerimisega või muu häirimisega ning lõpetatakse tavakultuslikult rusikavõitlusega.

Londoni tudengid elavad pealt näha rahulikumini, vahetevahel võib küll näha üliõpilast uulitsanurgal ajalehti müütamas — teadagi, oma poliitilist häälekandjat, avalikel platsidel kõnelemas jne. Lühidalt — püütakse igal võimalikul viisil meelt avaldada.

Kevadiseks suursündmuseks Londonis kujunes Oxford'i ja Cambridge'i sõudevõistlus. See pani linna kihama niisama, nagu Prantsuse presidendi külaskäik. Jõe lähedasis rajoones võis tänavail näha ühtlast inimurdu. Kõik liikusid Thames'i poole. Hoolimata tööpäevast (laupäeva hommikupoolik), oli palju töörahvast endale vaba aja muretsenud. Ootamatult palju oli ka vanu naisi ja vanu mehi, kes erutatult kohale ruttasid, suurima tõsidusega asja arutades. Juba varakult enne paatide ilmumist oli jõgi palistatud kilomeetrite pikkuselt inimurruga ja fotoaparaatidega. Sõudjate nähtavale ilmudes läks lahti huikamine ja kätega vehklemine, kuid väga suurt vaimustust seekord siiski ei avaldatud. Oldi nimelt pettunud. Puudus põnevus, sest Cambridge oli Oxfordist tervelt 4 paadipikkust ees. Mis võistlus see on! Sellest võis ju liiga varakult järeldada, kes võidab!

Rahvahulk valgus laiali vanade leedide kurvalt pead raputades: Täielik pettumus! Täielik põnevuse puudus!

Isiklikul kokkupuutel jätsid üliõpilased väga sõbraliku mulje. Enamik neist polnud enne eestlast näinud ja esitas tagasihoidlikult igasuguseid küsimusi meie keelest, poliitilisest olukorrast, väljaveo artikleist, kirjandusest, muusikast ja ülikoolist.

„Ühel päeval peate meile jutustama kõik oma maa kohta,“ ütleb noor Oxfordi minev tütarlaps. Ta on alla kahekümne ja näib veel täiesti kooliplikana.

*) Vaat. „Üliõpilasleht“ nr. 7/8, lk. 132.

„Oleme ju kõik niisugused ignorandid,“ lisab ta nagu vabandades uudishimu.

„Kuidas on teil teatriga? Missugused on teie tähtsamad draamakirjanikud?“ pärib Cambridge'i kasvandik teatrietendusel. Talle tundub äkki imelikuna, et ta eesti kirjandusest midagi pole kuulnud ega lugenud. Ja siis peab pretendeerima asjatundlikkusele kõigil aladel ning muudkui vastama.

„Kas teie ülikoolis on ka kolmeaastane kursus?“ küsitakse taas. Või jälle: „Kuulsin, et olete üliõpilane, kuidas te siin õpite, kas teil on ka tuutor?“ Küsija on Liverpool'i ülikoolis õppinud rahvalaulet, nüüd aga parema puudusel teenib kiirkirjutajannana.

„Ei ole meil üldse tuutoreid,“ vastan, „ja ma ei saagi aru, milleks neid vaja.“

„Võib ka ilma läbi saada,“ pooldab cambridgelane, „ka parim tuutor on niisama hea, nagu polekski teda!“ Too poiss on üsja lõpetanud Cambridges matemaatika ja füüsikaõpingud, ning loodab kuskile raamatukokku puhtfiloloogilist kohta. Pole valida midagi oma erialale vastavat. Mõeldagu vaid miljonilisele töötute hulga! Nii, vähemalt selles suhtes on nende olud üsna meie omade moodi — ülikooli lõpetanud tuleb enne trügida, kui koha saab. Ja muidugi käivad kõige otsemad teed tutvuste kaudu.

Kui kuulatakse, et õpin kirjandust, läheb lahti vaidlus inglise autorite üle. Shelley näib olevat enamiku lemmik, Byronist ei peeta midagi. Minu väitele, et Byron'i „Don Juan“ on süiski väga vaimukalt kirjutatud töö, vastatakse: „Teie suhtute nagu prantslased. Nemad peavad meie Byronit parimaks, Sterne'i väga heaks ja Shakespeare'i alles kolmanda järgu kirjaniiku!“ Cambridge'i matemaatik kaitseb ägedasti XVIII saj. metafüüsilisi poeete Donne'iga eesotsas ning nimetab moodsaid poeete „hirmus halbadeks“. Browning'i kohta ütleb ta, et Inglismaal loevad kooliõpilased

seda autorit kõige meelsamini, ja saavad tast ka parimini aru. Sellega ei lepi teine cambridgelane, filoloog, kes hakkab tsiteerima Browning'i irrüime ja keerukaid mõttekäike. Tema pole kuulnud ühtki kooliõpilast seda autorit harrastavat.

Edasi usutellakse mind Shakespeare'i üle. Kas ma tõesti teda lugeda mõistvat? See on neile, inglastelegi tiikk tööd ja sõnastiku-uurimist, kuidas võib keegi võõras sellega hakkama saada?

Varsti toob üks tudengeist mulle koju sületäie raamatuid ning hakkab pikema eessõnata ette lugema Shelley't. Et mind täielikult veenda selle autori väärtuses ...

Juhitakse mu tähelepanu ka Cambridge üliõpilaste ajakirja „Granta“ hülgenumbritele. Huumor on seal aukohal. Peagu kõik artiklid naljatoonis. Vana läbilõõnud võitena esineb sõnade silbitamine kesk ridu. Nii on ära kasutatud rohked võimalused absurdide moodustamiseks. Tekstis annavad ju silbitused nagu „impassionate“, „wea-ring“, „ab-out“, „under-standable“ jne. teinekord lausa koomilisi efekte.

Hvitavam oli süiski „ajakirjanduse seitsme arenguastme“, all toodud paroodiad seitsme eriajalehe juhtartikleid. Ajalehtede tütelküljed olid toodud neile omaste triikkidega. Oli esile tõstetud iga ajalehe eritoon, stiil ja poliitiline meelsus, kuigi artiklid ise olid sisult kohandatud tudengielu nähteile. Seiklusjutus oli aga karikatüüri asemel tühi koht allkirjaga: „Joonista siia, mis pagan sa ise tahad“.

Värvilised tudengid — neegrid, hindud, araablased jne., kes Londoni õppima tulnud, öeldakse kuuluvat enamasti oma maa kõrgema seisuse hulka. Kuuldus, et nad inglaste suhtes tihti on väga kibestunud, sest kõrgema seisuse inglase humaansus jääb peamiselt teoreetiliseks.

Pea- ja vastutavtoimetaja: **H. Puusepp**. Tallinna Üliõpilaskonna esindaja **E. Leetmaa**. Tegevtoimetaja: **H. Malt**.
Toimkonna liikmed: **A. Poom, J. Alamäe, H. Kalmet**. Väljaandja: **Tartu Üliõpilaskonna Esindus**.

Toimetuse aadress: **Tartu, Üliõpilasemaja**.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1939.

A.-S. Proviisor Julius Lill

ROHUKAUBA SUURLAOD JA LABORATOORIUMID

TARTU

TALLINN

Kosmeetika ja parfümeeria oma laboratooriumidest:

- JUNO iluhoiuvahendid
- REGINA iluhoiuvahendid
- DIANA puuder
- TEDRESAN kreem ja seep

Välisfirmade esindused:

- MAX FACTOR-HOLLYWOOD staaride kosmeetika
- POND'S-LONDON kreemid, puuder, näovesi
- YARDLEY-LONDON iluhoiuvahendid
- EVAN-WILLIAMS šampoon
- KOLYNOS hambapasta
- DENICOTEA hügieenilised pits-filtrid

MÜÜGIL KÕIGIS PAREMATES ROHUKAUPLUSTES!

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas. Telefonid 22-32 ja 31-32.

Võtab raha hoiule jooksvale arvele, kindla tähtaja peale ja kuude viisi. Annab laenu-
sid Ostab ja müüb väärtpabereid. Müüb
Riigi klassiloterii pileteid. Toimetab kõiki
pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahva rikkamates kohtades maal.

S a a d a v a l h o i u k a r b i d

Rikkalikus valikus alati laos

moodsaid uudisriideid

kodu- ja välismaa toodangust

Õhtukleitideks igas värvis

kuulsat Lindener-sametit,

pan- ja liffoonsametit

Firma M. JÄNES Tartu, Kaubahoov 8-9-10-11-12
Telefon 25-91

PÕLLUMAJANDUSE PANK

Asukoht: **TARTUS, SUURTURG 9,**
omas majas.
Telef. 40-50

OSAKOND VALGAS:
Kesk tän. nr. 8. Telefon nr. 56.

Pank võtab raha hoiule ajakohase %-ga, annab hääde kindlustuste vastu takistusefa laenusid ja toimetab kõiki panga operatsioone.

Korrespondendid kõigis tähtsamates keskkohades.

Pank ostab ja müüb välisvaluutat.

Pangal moodne varakamber. Hoiulaekad mitmesuguses suuruses.

Põllumajanduse Pangaga opereerivad kõik põllumehed, põllumajanduslikud ühisused ja omavalitsused.

Panga juures E. O. ja Ü. A. Kindlustusselts „OMA“ agentuur.

JUHATUS

Firma
A. M. UNIVER

Tartu

MÖÖBLITÖÖSTUS
BIRK & WUNDERLICH

UUDNE MÖÖBEL

BÜROO VIRU T. 16
TELEFON 467-91
TÖÖSTUS ÖUNA 18
TELEFON 413-40

Ühispank
Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisus

Esimene Eesti Ühispank
Asut. 1902 a.

Kodukeskjaam nr. 42-60.

Tartus, Suurturg 14.
omas majas.

Võtab raha hoiule ja maksab ajakohast intressi

Annab laene hüpoteekide, väärtpaberite kindlustusel ja käemeeste vastutusel

Garantii riigi hangete, töölepete, ostude ja muude tehingute kindlustuseks

Saadab raha igasse kodumaa linna ja alevisse.

Vahetalitus riiklikkude laenude saamisel põllumeestele.

Sissenõudmine vekslite ja muude dokumentide järele.

Moodne varakamber, seifid väikese tasu eest.

JUHATUS.

Kui mõtlete

HEALE TRÜKITÖÖLE, SIIS MÕELGE
ÜHTLASI A.-S. „ÜHISELU“ TRÜKIKOJALE!

AKTSIASELTS

ÜHISELU TRÜKIKODA

Tallinn, Pikk t. 42, kõnetr. 442-04

valmistab maitsekalt ja parajate hindadega

igasuguseid trükitöid

NOODITRÜKK

Kanamunadest

maksab maal alati kõrgeimat hinda

Keskliit

„Eesti Munaeksport“

Vastuõttukohad. igas vallas

PÄEVAUUDISTES
ÜLEVAATLIK ON

«Tartumaa Teataja»

Sisu väärtus ja uudiste rohkus on põhjuseks, miks „TARTUMAA TEATAJAT“ loetakse Tartumaal kõige rohkem!

„Tartumaa Teataja“ ilmub kolm korda nädalas ja maksab kuus ainult 60 senti

Kuulutamine «Tartumaa Teatajas» on tasuta!

Toimetus ja talitus Tartus, Suurturg 3, telefon 24-37

Eesti Hüpoteegipank

Tartus, Võidu tän. 11, omas majas

Annab linnade kinnisvaradele pikaajalist pantlehe-laenu esimese obligatsiooni kindlustusel.

Laenu võetakse aastas 6,5% ja 1% kustutusmaksu.

Üheks kasulikumaks ja kindlamaks raha paigutamise vahendiks on 6%-lised Eesti Hüpoteegipanga pantlehed. Hoiusumma omanikkudel on kõige kasulikum hoida raha pantlehtedes.

Pantlehtedesse paigutatud kapital on mitmekordselt kindlustatud pangale panditud kinnisvaradega, mille korrashoiu ja tule vastu kindlustamise järele valvab Eesti Hüpoteegipank.

Pantlehtedesse investeeritud kapital kannab praeguse kursi juures 6,7% aastas, mis maksetakse välja 2 korda aastas.

Pantlehti müüvad Eesti Hüpoteegipank ja kõik suuremad rahaasutused.

J U H A T U S .

„PÄEVALEHT“

minevikus, olevikus,
tulevikus...

„Päevaleht“ oli

see ajaleht, kes 1905. aastal Eesti rahva rasketel kannatusaegadel julgustas Eesti rahva eneseteadvust ja virgutas eestlasi võitlusele parema tuleviku eest. See üle 10 aasta kestnud võitlus krooniti Eesti riikliku iseseisvusega.

„Päevaleht“ on

praegu Eesti suurim ja mõjuvõimsam ajaleht, kelle taga seisavad erksamad inimesed kõigist ringkondadest. „Päevalehe“ suur objektiivsus, suurte elutõdede õieti mõistmine ja eestluse ideaalidest kinnipidamine teevad ta kõigi poolt kõrgesti hinnatavaks.

„Päevaleht“ jääb

ka tulevikus Eesti rahvale õiget suunda näitavaks tuletorniks. Tema minevik, olevik ja ülesseatud ideaalid kindlustavad seda.

Lugege kõik „Päevalehte“!

Tellige kõik „Päevalehte“!

Pidulikul puhul

või

muul juhul

maitsvama ja käepärasema
eine moodustavad

Esto

singid,
vorstid,
konservid

ÜHING EESTI LIHAEKSPORT

TARTU EKSPORTTADAMAJAD • LIHASENTRAALID:
ÜLIKOOI 7 • TÄHE 72 • NARVA 29 • RIIA 117